

Piotr Dahlig

**WSPÓŁCZESNY STAN WIEDZY
O FOLKLORZE MUZYCZNYM W POLSCE
(GLOSSA DO PODRĘCZNIKA JADWIGI SOBIESKIEJ)**

Wznawiana praca Jadwigi Sobieskiej, wydana w 1982 r., jest wiernym powtórzeniem tekstu w nowej szacie graficznej. Oddając stan wiedzy z końca lat siedemdziesiątych, ten mały podręcznik zestawia skrótoowo wyniki 50-letnich studiów Autorki nad folklorem polskim, gdyż jej pierwsze rękopiśmienne zapisy piosenki (z Łowickiego) pochodzą z 1929 r. Walorem opracowania jest – obok jasnego i komunikatywnego języka – czytelność doświadczenia bezpośredniego. Wieloletnie badania terenowe nad żywym wóczas nadal śpiewem ludowym i muzyką instrumentalną sprawiły, że wykład jest sugestywny, nasycony realiami środowiskowymi, uzupełniony barwnymi komentarzami wybitnych wykonawców.

Wobec inicjatywy przywracania przedmiotu „folklor muzyczny w Polsce” do średnich szkół muzycznych pojawiła się potrzeba zwięzłego przekazu z „pierwszej ręki”, wolnego od akademickiej „uczoności”, ale i nie pozbawionego przejrzystej strategii i metodyki badawczej. Autorka, nie związana z karierą uczelnianą, całkowicie oddana fonograficznemu utrwalaniu obrazu regionalnych, głównie chłopskich tradycji muzycznych w Polsce, pozostawiła znaczący dorobek także drukowany (Sobieska 1972, Sobiescy 1973). Wznawiane opracowanie (pierwsza edycja w latach 1959–1962) nawiązuje do innych publikacji Jadwigi i Mariana Sobieskich; jest też chronologicznie bliskie syntetycznym artykułom o polskiej muzyce ludowej Ludwika Bielawskiego (1965) i Jana Stęszewskiego (1967, 1981).

Po upływie kilkudziesięciu lat nasuwa się pytanie, jak przyrastala wiedza i zmieniał się przedmiot badań. Trzeba przede wszystkim rozróżnić wiedzę muzykologiczną o folklorze i jego historii od zakorzenionych opinii, że muzyka ludowa jest tylko surowym materiałem do opracowań kompozytorskich, artystycznych lub popularnych czy wręcz „rezerwatem” melodii dla praktyki dydaktycznej. Folklor jako dość samodzielny nurt muzyczny jest o wiele starszą dziedziną niż fazy świadomej aranżacji, przystosowań, przetworzeń, stylizacji folkloru. Nurty twórcze obejmują okres niewiele ponad 200 lat. Ich geneza to: wzmocnienie tempa

przemian, mieszanie się grup społecznych, przyrost środków komunikacji, programy narodotwórcze i idee artystyczne.

Pierwotny sens słowa „folklor” zawierał szacunek dla „wiedzy ludu”, doświadczeń tzw. „prostych ludzi”. Dość zachowawczy kształt muzyczny folkloru jest pochodną nawarstwiania się odległych historycznie kultur wspólnot terytorialnych – lokalnych, plemiennych, narodowych, wynika z utrzymujących się różnic i swoistości etnicznych oraz środowiskowych. Wśród tych ostatnich zwłaszcza rzeki i ich dorzecza, góry, puszcze tworzą odrębności, izolują kulturę takich separowanych obszarów, bezwiednie chroniąc jej dawne kształty. O podatności muzycznej „wiedzy ludu” także na zmiany świadczą z kolei istotny wpływ podziałów historyczno-administracyjnych i politycznych na treść oraz stan przekazu tradycji.

Ostatnie ćwierćwiecze odznaczyło się zwłaszcza ogólnymi przemianami polityczno-gospodarczymi. Przeobrażenia te dotyczą nie służą bezinteresownej aktywności kulturalnej wywodzącej się z folkloru. Wydaje się, że ten ostatni funkcjonuje obecnie trojako: ubarwia kulturę masowo-komercyjną, uwydatnia lokalność dla promocji turystyki oraz służy ochronie i obronie swoistości narodowej lub regionalnej.

Folklor został zbudowany na zdolności pamiętania. Pamięć wymaga stałych ćwiczeń, koncentruje się na zasadniczym przekazie, przyzwala na dowolność szczegółów wykonawczych. Etnografowie, etnomuzykolodzy, folklorysty – wobec ustępowania tradycyjnej kultury ludowej w środowiskach wiejskich – modyfikują często swe zainteresowania. Skupiają się bądź na pojedynczych, wybitnych jej reprezentantach, bądź ujmują folklor jako część historii kultury i historii muzyki, lub wręcz nawiązują do problematyki socjologicznej, dopatrując się we współczesnym folklorze elementy kultury popularnej, ogólnej, niewysokiej.

Folklor wchodzi w rytm kreowania mód (nurt folkowy), a współczesne odrodzenie (*revival*) z jego artystyczną lub ekologiczną ideologią jest zwykle – czemu trudno się dziwić – próbą „zaokrętowania się” na szlaku festiwalu, mediów i rynku. Mimo schyłkowości tradycyjnej kultury ludowej, sama muzyka, nadal uroczą, choć zubożona reperturowo, jest dobrze widoczna na setkach przeglądów, konkursów. Dorobek naukowy okazuje się zaś bogaty i różnorodny.

W ostatnich dekadach powstawały zarówno prace syntetyczne, antologie regionalne, monografie wybranych zagadnień muzycznych, np. praktyki muzycznej, melodyki pieśni ludowych czy instrumentów muzycznych. Liczne artykuły poświęcone folklorowi muzycznemu pojawiają się w periodykach muzykologicznych, wydawnictwach zbiorowych, zwłaszcza pokonferencyjnych, a także w czasopiśmie folkowym „Gadki z chatki”. Spróbujmy przedstawić grupy tematyczne prac powstałych po 1978 r. Wyróżnić możemy:

- (1) antologie repertuaru muzycznego;
- (2) prace poświęcone kulturze muzycznej poszczególnych regionów i analizie właściwości muzycznych;
- (3) rozprawy i katalogi instrumentologiczne;
- (4) prace uwydatniające rolę indywidualnych muzyków i śpiewaków ludowych, utrwalające historie lokalne folkloru, zwłaszcza dzieje zespołów śpiewaczych; prace skupione na problematyce estetycznej i na tzw.

etno teorii, tj. na sposobach myślenia i mówienia o muzyce wśród samych jej wykonawców, przy czym szczególnie interesujące okazują się ludowa terminologia i typologia repertuaru muzycznego;

(5) prace przekrojowe, syntetyczne, podrecznikowe.

Zanim omówimy krótko postępy wiedzy o folklorze w świetle dorobku drukowanego, warto uzupełnić na bieżąco niektóre dane faktograficzne w samej pracy J. Sobieskiej, dotyczące: nazwy dyscypliny, archiwów fonograficznych, folklorystyki, etnochoreologii oraz poszerzonego dziś zakresu badań nad folklorem.

Nazwa „etnomuzykologia” jako nauka badająca folklor muzyczny formowała się w Polsce już w latach trzydziestych w kręgu uczniów Łucjana Kamińskiego (w tym kręgu znalazła się sama Autorka). Miesięcznik „Teatr ludowy” (1939 nr 2) podaje – autorem jest prawdopodobnie Walerian Batko, zastępowy działacz muzyczno-oświatowy i folklorysta – iż etnografia, etnologia i etnomuzykologia zajmują się naukowym opracowaniem, zwłaszcza klasyfikacją zbiorów pieśni ludowych. Manifestem etnomuzykologii są *Pieśni ludu pomorskiego* Ł. Kamińskiego (Toruń 1936), zebrane przy pomocy fonografu i drobniagowo „flumaczono” na zapis nutowy. Termin „etnomuzykologia”, koncyrowany prawdopodobnie po raz pierwszy w Polsce, upowszechnił się niezależnie w Europie i w USA dopiero po 1955 r.; stopniowo poszerzał swój zakres w kierunku wiedzy o kulturze, antropologii kulturowej. Załątki takiej pojemnej wiedzy o folklorze uwzględniającej warunki społeczne, historyczne, przyrodnicze możemy obserwować już w dziele Oskara Kolberga.

Bliskie sercu J. Sobieskiej sprawy zbiorów fonograficznych również warto uściślić lub uaktualnić. Przyjmuje się, że wiedza o folklorze muzycznym staje się nauka, gdy dysponuje kolekcją źródeł sprawdzalnych, dostępnych dla osób z zewnątrz. Takie m.in. intencje towarzyszyły twórcom archiwów dźwiękowych (fonotek) już od początku XX w. Zbiór poznański z lat 1928–1939, tworzony przez Ł. Kamińskiego oraz Jadwigę i Mariana Sobieskich, liczył w lipcu 1939 r. 4020 nagranych pieśni lub utworów instrumentalnych, głównie z Wielkopolski i Pomorza. Kolekcja ponad 1000 walców Edisona i ich kopii na płytach żelatynowych została bądź wywieziona przez Niemców, bądź – co bardziej prawdopodobne – zniszczona przez nich na miejscu w Poznaniu w końcu 1939 r.

Ułamek zbioru (23 wálki) zachował się w Berlinie dzięki współpracy (w latach 1930–1932) Ł. Kamińskiego z Erichem M. von Hornbostlem, kierownikiem berlińskiego Phonogrammarchiv (Dahlig 2000). Jeden z utworów – śpiew dudziarza poznańskiego – został utracony w serii płytowej wydanej z okazji 100-lecia Phonogrammarchiv w r. 2000. Warszawskie Centralne Archiwum Fonograficzne w Bibliotece Narodowej z lat 1934–1939, zawierające – przed wybuchem wojny – na 5000 walcach i płytach blisko 20 000 pieśni i melodii instrumentalnych, m.in. z b. kresów wschodnich, tworzone przez Juliana Pulikowskiego z udziałem ponad 20 współpracowników terenowych, również uległo zniszczeniu. Jednak nie w czasie powstania warszawskiego, jak pisze Sobieska, lecz kolekcja, choć ukryta w schronach, została po oblaniu benzyną podpalona w końcu 1944 r. przez oddziały Brandkommando dokonujące celowych

wyniszczeń zabudowy Warszawy i substancji kulturowej, w tym zbiorów bibliotecznych.

Po wojnie Sobiescy częściowo odtworzyli w l. 1945–1950 zbiór wielkopolski (to z tej kolekcji wybrano materiał do płyty CD załączonej do reedycji). Zbiory fonograficzne w Instytucie Sztuki PAN rozrosły się w dwu ostatnich dekadach XX w. do 125 000 nagrań pieśni i utworów instrumentalnych oraz objęły wideotekę instrumentalistów, widowskie obrzędowych i tańców regionalnych (180 kaset). Kolekcja fonograficzna stworzona przez J. i M. Sobieskich, choć najstarsza, nie jest dziś jedyna. Od lat sześćdziesiątych Polskie Radio zgromadziło kolekcję o podobnych rozmiarach. W placówkach uniwersyteckich – w Poznaniu (UAM) i Lublinie (UMCS, KUL) znajdują się fonoteki obejmujące dziesiątki tysięcy nagrań. Muzykolodzy poznańscy – Jan Stęszewski, Bogusław Linette, Bożena Muszalska wraz ze studentami prowadzili w ostatniej dekadzie XX w. badania fonograficzne wśród Polaków za wschodnią granicą, a także w Rumunii, korzystając ze zmian politycznych. UMCS w Lublinie koncentruje się na regionie macierzystym i na Podlasiu, gdzie starsza generacja nadal dobrze zna tradycyjny repertuar pieśniowy. KUL od 1970 r. podjął ogólnopolską dokumentację ludowych śpiewów i pieśni religijnych. Ten ostatni zbiór, zainicjowany przez księżę Bolesława Bartkowskiego i Karola Mrowca, a obecnie powiększany przez Antoniego Zołą, liczy ok. 22 000 nagrań. Ośrodek warszawski (Instytut Muzykologii, Zakład Etno-muzykologii) skupia się w ostatnim czasie na pograniczach etnicznych wschodnich i południowych (w granicach Polski) oraz na praktyce instrumentalnej Mazowsza.

Dokumentacja śpiewu ludowego i tradycyjnej muzyki instrumentalnej w Polsce jest nadal możliwa i owocna, choć w różnym stopniu w poszczególnych regionach. Repertuar i styl śpiewu przedstawiany na załączonej płycie z dawnych nagrań wielkopolskich (od 1945 r.) jest obecnie już historyczny. Natomiast muzyka instrumentalna, przyspiewka, pieśń „długa” na ziemiach centralnych i wschodnich znajduje dobrych wykonawców bądź w wersjach solowych bądź w ramach zespołów śpiewawczych, folklorystycznych, obrzędowych itp. Na południu Polski, w Karpatach, tradycje zespołowo-rodzinnego uprawiania folkloru sięgają początków XX w., więc ciągłość jest zapewniona. Z kolei na północy, na Kaszubach, folklor istnieje wyłącznie dzięki działalności zespołów, które stają się często „inkubatorem” zainteresowań regionem. J. Sobieska, która na *Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych* w Kazimierzu w latach siedemdziesiątych kładła nacisk na wersję folkloru „najbliższą ziemi”, tzn. nieodległą od środowiska wyjściowego, obiegu naturalnego, postaci „autentycznej”, stwierdziłaby obecnie podobną tendencję „odnawiania”, rekonstruowania lub tworzenia tradycji w miejsce jej swobodnego manifestowania.

Uaktualnić trzeba informację o monumentalnych planach edytorskich dorobku Oskara Kolberga. *Redakcja Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga* przekształca się w Instytut O. Kolberga. Placówka ta, dzięki pracom m.in. Agaty Skrukwy, Danuty Idaszak, kontynuuje w ograniczonym zakresie działalność wydawniczą, opublikowała kompozycje Kolberga, a na podstawie etnograficznych zbiorów rękopiśmiennych – tomy z materiałami kolbergowskimi z Łużyca, Podola, Lubelskiego. Planowane tomy poświęcone indeksom okazują się projektem bardziej czasochłonnym. W Przysusze, miejscu narodzin autora *Ludu...*, tamtejsze

Towarzystwo Kolbergowskie od lat organizowało seminaria, plon niektórych, np. w rocznicę 100-lecia śmierci Kolberga został opublikowany. Również środowisko etnomuzykologiczne uwzględniło nowatorskie u Kolberga łączenie dokumentacji muzyki z ekspozycją kultury (Bielawski, Dadak-Kozicka 1995).

Odnośnie folklorystyki – badającej głównie teksty słowne folkloru – związaną w Warszawie z osobą Juliana Krzyżanowskiego, to po śmierci jego współpracownicy, Heleny Kapetusz w 1999 r. (M. Kapetusz, Engelking 2002) nie ma już niestety kontynuacji tego kierunku w warszawskim Instytucie Badań Literackich PAN. Powstało jednak podstawowe opracowanie dla folklorystyki – katalog wątków tekstowych ludowej ballady polskiej (Jaworska 2002); wybór ballad z melodiami opublikowała Anna Szweykowska (1991). Przedstawicielką folklorystyki w Warszawie pozostaje Janina Szymańska, autorka *Słowa śpiewanego* (2001), poświęconego głównie reperturowi podlaskiemu, zwłaszcza dorocznemu. Ważną pracę o elementarnych formach folkloru, takich jak: lamenty, rymowanki dziecięce, zawolania pasterskie, opublikowała – z uwzględnieniem także strony muzycznej – Alicja Trojanowicz (1989). Folklorystyka – dzięki Jerzemu Bartmińskiemu i Janowi Adamowskiemu – rozwija się intensywnie w Lublinie, o czym świadczą np. 15 tomów „Etnolingwistyki”, *Słownik stereotypów i symboli językowych* (T. 1 *Kosmos*, Lublin 1996), liczne monografie zespołów wokalnych i pojedynczych śpiewaków oraz ponad 50 numerów „Twórczości ludowej”. Folklorystyka reprezentowana jest mocno także na Śląsku w pracach Krystyny Turek, Aliny Kopiczek, Adolfa Dygacza i in., a w Opolu otwiera się na dziedzinę folkloru współczesnego w pracach Doroty Simonides (1995), Piotra Kowalskiego (1990). Do współczesnego nurtu folklorystyczno-muzykologicznego zaliczyć można szereg prac Jadwigi Bobrowskiej z Katowic, przy czym szczególnie odkrywcze są jej studia nad wątkami ludowymi w literaturze staropolskiej, np. w twórczości Wacława Potockiego (1989), Mikołaja Reja (2005). Wyrazem żywotności folklorystyki na Śląsku jest też wielka monografia *Górnego Śląska* pod red. D. Simonides (1989). *Opus vitae* Józefa Majchrzaka to rozprawa o pieśni dolnośląskiej (1983), uwzględniająca szerokie tło historyczne, związki muzyczne z innymi regionami oraz sylwetki śpiewaków. Właściwością tradycji śląskich jest łączność folkloru wiejskiego, miejskiego, zawodowego. Monografie śląskiej kultury muzycznej nie pomijają ruchu chóralnego, którego ważną składową są pieśni ludowe w opracowaniu wielogłosowym (Fojcik 1983; Bauman-Szulakowska 1994; Plomiński 2002). Widoczne w tej części kraju są też opracowania na temat historii własnych badań śląskich (Pospiech 1977; Dygacz 1994; Bobrowska 2000; Turek 2001). Ten profil historyczny bliski był też pracom w Instytucie Badań Literackich (Kapetusz, Krzyżanowski, red. 1970–1982).

Pozostając na Śląsku, do tekstu J. Sobieskiej warto dodać postać pioniera folklorystyki, Józefa Lompy, którego dorobek folklorystyczny – *Pieśni ludu śląskiego ze zbiorów rękopiśmiennych Józefa Lompy*, Wrocław 1970 – opublikował Bogdan Zakrzewski. Lompa już w latach czterdziestych XIX w. notował wiernie, tj. jednogłosowo pieśni ludowe; podobną intencję naukową Kolberg manifestował dopiero w *Pieśniach ludu polskiego* w r. 1857. Gdy Lompa zapisywał pieśni w oryginalnej postaci, Kolberg realizował nadal ambicje kompozytorskie, dodając np.

akompaniament fortepianowy. Nowatorskie u Lompy jest też notowanie personaliów śpiewaków, co stało się normą dopiero w XX w.

Etnochoreologia, wzmiankowana przez Sobieską, rozwijana jest od początku przez dwoje badaczy – Grażynę Dąbrowską (1979, 1980, 1981, 1985, 1991) i Roderyka Langego (1978, 1988). Wybór piśmiennictwa etnochoreologii zestawia jej przedstawiciel młodszego pokolenia (Kubinowski 2002). Dokumentacje prac tego kierunku zamieszczają: *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Etnochoreologicznego* – 12 tomów od 1989 r. pod red. Grażyny Dąbrowskiej, *Dance Studies* – 20 tomów od 1977 r. i *Studia Choreologica* – 5 tomów od 1999 r. Oba ostatnie wydawnictwa pod red. Roderyka Langego. Badania współczesnego stanu tradycji tanecznej oraz refleksje socjologiczną rozwija Dariusz Kubinowski (1998, 2000 red., 2002). W nurcie antropologii tańca, zapoczątkowanym na gruncie polskim przez R. Langego (1988, 2000), utrzymują się rozprawy Jolanty Kowalskiej, zakotwiczone raczej w kulturze pozaeuropejskiej, poszukujące uniwersaliów w kulturze tańca (1991, 1995).

Serię regionalną, folklorystyczną, poświęconą głównie krajowej tradycji tanecznej, wydawaną przez Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, kontynuowano w latach osiemdziesiątych: Jan P. Dekowski, Zbigniew Hauke, *Folklor Ziemi Łęczyckiej*, Warszawa 1982; Janina Marcinkowa, Krystyna Sobczyńska, Władysław Byszewski, *Folklor Zagłębia Dąbrowskiego*, Warszawa 1982; Alicja Haszcak, *Folklor taneczny Ziemi Rzeszowskiej*, Warszawa 1989; Lidia Michalikowa, *Folklor Górali i Pogórzan Ziemi Sądeckiej*, Warszawa 1990. Centrum Animacji Kultury wydało, jak dotychczas, tylko jedną tego typu monografię: *Tańce Beskidu i Pogórza Cieszyńskiego Janiny Marcinkowej* (1996).

Istnieją też podręczniki tańca z różnych regionów i o odmiennym stopniu stylizacji (Ostrowska 1980; Hryniewiecka 1990; Dąbrowska 1991), połączone ze źródłowymi analizami muzycznymi tańców polskich (Stęszewska 1980). Duże znaczenie w popularyzacji tańca ludowego ma seria kaset wideofonicznych, poświęconych m.in. Kurpiom, Opoczyńskiemu i in. częściom Polski, wydanych przez Fundację Artystyczną Związku Młodzieży Wiejskiej. Narzędzi badawczych do prac terenowych nad tańcem dostarczają z kolei podręczniki R. Langego (1995a, b).

Badania tradycji tanecznej na pograniczach etnicznych prowadzi, obok D. Kubinowskiego (2002), Tomasz Nowak, autor rozprawy doktorskiej o kulturze muzycznej Polaków na Wileńszczyźnie (2003). Pejzaż krajowy etnochoreologii wzbogacił się obecnie *Leksykonem tańców polskich* pod red. Grażyny Dąbrowskiej (2006).

Nie znalazł miejsca w pracy J. Sobieskiej, także w serii tekstów uzupełniających, temat związku folkloru z twórczością kompozytorską. Wątek ten reprezentowany jest w literaturze (Stęszewska 1994; Dahlig 1987, 1998; Szerszenowicz 2002) i musiałby być powiązany z całokształtem twórczości muzycznej danych epok. Style narodowe XIX w., folklorizm poczęty przez Igora Strawieńskiego i Bélé Bartoka w XX w. mają sens na tle tendencji międzynarodowych, styl „neoludowy” w twórczości międzywojennej uwydatnia się w kontekście ówczesnego neoklasyzmu. Ogólnie wymienić można związki materiałowe (cytaty z folkloru w twórczości kompozytorskiej), wykonawcze (improvizacja, forma

otwarta kompozycji) i symboliczne (folklor jako archetyp, wzór jedności sztuk dla wspólnoty, zwłaszcza narodowej). Aby przedstawić rolę folkloru w twórczości trzeba poznać całość spuścizny danego kompozytora, pamiętając, że ścieżka folklorystyczna jest na ogół indywidualną „przygodą” estetyczną twórcy jak i też efektem trendu epoki, mody, misji lub zamówienia.

Tempo rubato, któremu J. Sobieska poświęciła osobny artykuł (1960, 1973) poddawane było nawet pomiarom (Szachowski 1974). Problemem pozostaje jednak uwarunkowanie tej manieri także przez regionalne style muzyczne. W Wielkopolsce drobne przesunięcia wartości odbywają się w ramach taktów. W Polsce zachodniej tempo rubato wydaje się ponadto związane bardziej ze śpiewem niż grą instrumentalną. Na Mazowszu tempo rubato generowane jest przez nakładanie (równoczesne) taktu parzystego w skandowanych przyspiewkach i taktu trójmiarowego w grze instrumentalnej. Mazowieccy skrzypkowie, harmoniści, bębniści chętnie potralią grać kwartale w taktie trójmiarowym m.in. na zasadzie kontrastu w stosunku do klasycznego rytmu mazurkowego. Genezę tempa rubato przez krzyżowanie się taktów omawia L. Bielawski (1970). Tempo rubato mazowieckie ma charakter zarówno wokalny i instrumentalny. Wreszcie tzw. rubato frazowe, określenie wprowadzone pół wieku temu przez Włodzimierza Kotońskiego w odniesieniu do muzyki Podhala, jest rytmicznie jeszcze swoobodniejsze. W tym przypadku przebieg rytmiczny ma punkty oparcia tylko na końcach fraz. Takte szerokie rozumienie zbliżone jest do ujęć tych zjawisk metrycznych przez etnomuzykologów ukraińskich, którzy tempo rubato są skłonni odnosić do recytacyjnego rytmu dum, tj. pieśni epickich.

Wzmiankowany przez J. Sobieską folklor miejski doczekał się znaczącej literatury. Antologie m.in. ballad miejskich mają Warszawa (Wieczorkiewicz 1971; Wielanek 1994), Łódź (Simonides, Kocyńska-Jaworska 1976; Ajnenkiel, Ludwiczka, Szewera 1983–1985), Lwów (Wasylkowski 1987, 1990; Habela, Kurzowa 1989). Ten dział można wiązać z muzyką popularną, której pierwociny znajdujemy w drukach ulotnych (od XVIII do XIX w.), będących swoistą „kroniką kryminalną” (Nyrkowski 1977). Dystrybucję tych ballad zapewniali straganiarze odpustowi i śpiewacy wędrowni (dziadowie, lirnicy itp.). Śpiewak wędrowny w literaturze slawistycznej jest jednak postacią bardzo ważną (Michajłowa 2002), osobą pogranicza, mediatorem między miastem i wsią, między niebem a ziemią. Dawny repertuar takiego śpiewaka tworzyły głównie pieśni religijne o masowym obiegu lub pieśni-kroniki, epickie, historyczne. Pieśni religijne przechowywały wówczas szereg wzorów melodii z okresu zapewne średniowiecza (w skalach modalnych). Z kolei z czasów renesansu lub baroku pochodzą melodie (także wielkopostne, związane z czuwaniem przy zmarłym), wykazujące rytmy mazurkowe, lecz realizowane w wolnym tempie. Dział natomiast muzyka popularna zaświeciła się; tradycję muzyki o obiegu międzysrodowiskowym, miejsko-wiejskim kontynuują orkiestry uliczne, podwórkowe, eksponujące często folklor (pod)miejski, szczególnie widoczny np. w woj. łódzkim. Orkiestry podwórkowe mają swoje festiwale, np. w Przemysłu, gdzie pojawiają się zespoły np. ze Lwowa.

Funkcję ideologiczną zachowywał nierządki folklor robotniczy (Wawrzowska-Wierciochowa 1973; Kozłowski 1977), w którym dokonywała się m.in.

aktualizacja tekstu do melodii popularnej (tzw. kontrafaktura). Tego typu modyfikacje repertuaru, tj. podkładanie nowego tekstu do starej melodii miały miejsce na rozśpiewanych uniwersytetach ludowych Zofii i Ignacego Solarzów, w folklorze więziennym, w pieśniach okresów strajków.

W ostatnich dekadach pole badawcze folkloru rozszerzyło się na pogranicza stylistyczne, społeczne i etniczne. Przemianę pieśni ludowej w pieśń wojskową z odmianą albo liryczną albo marszową badała Marlana Sankiewicz-Fraćkowska (1978). Antologie pieśni historycznych i patriotycznych wydali m.in. Jan Prosnak (1979) i Wacław Panek (1988). Przywrócenie (części) suwerenności sprzyjało pojawieniu się wznawianych pieśni legionowych lub patriotycznych, z których wiele ma ludowe korzenie melodyczne (Sart 1989; Rolliński 1989, 1994; Romanowski 1990a, b, 1994).

Pogranicza etniczno-kulturowe wymagają badań interdyscyplinarnych i przyjmują w ostatnich latach postać prac zbiorowych (Kadlubiec 1995, 1999; Stanisławski, Tarnowska 1998; Kroh 2000). Studia terenowe nad muzyką mniejszości narodowych rozpoczęły się dopiero w końcu lat osiemdziesiątych (Żerańska-Kominiek 1990; Fuks 1989; por. artykuł G. Juzali w niniejszym tomie). Ostatnie dekady (od 1970 r.) to okres intensywnych badań nad tzw. folklorem religijnym (por. artykuł A. Nawrockiej-Wysockiej), czas fonograficznych prac terenowych zainicjowanych przez ks. B. Bartkowskiego przy współpracy Jana Stęszewskiego. Przedmiotem badań prowadzonych głównie przez Katolicki Uniwersytet Lubelski są śpiewy (pochodne chorału) i pieśni kościelne lub pozakościelne w obiegu ustnym, parafialnym, dziedzictwo monodii średniowiecznej, dawnych śpiewników kościelnych, kantyczek, pracowicie zapelnianych zeszytów (Stęszewski 1973; Bartkowski 1987, 1990; Nawrocka-Wysocka 2002; Zola 2003). Obecnie badania te, zwłaszcza nad tonalnością i melodyką, kontynuuje Antoni Zola, który kładzie nacisk nie tylko na dziedzictwo psalmidii i chorału, ale i na współczesną twórczość związaną z kultem maryjnym i pielgrzymkami.

Pieśni religijne (np. o świętych, a nawet pogrzebowe) pojawiają się na współczesnych festiwalach folklorystycznych – muzycznych i teatralnych, od ostatniej dekady XX w. Obszarem studiów, który łączy etnomuzykologię, folklorystykę i hymnologię są kolędy, badane tak w sferze dawnej symboliki tekstu (kolędy życzeniowe) jak i od strony muzycznej oraz źródłowej (Szweykowska 1985; Kapetaś 1991; Pękacz 1985; Turek 1995; Bartmiński 2002).

Dokonajmy obecnie przeglądu literatury ostatnich dziesięcioleci lat według wymienionego wyżej układu tematycznego, skupiając się jednak prawie wyłącznie na drukach zwartych (książkach):

(1) Podstawowe antologie muzycznego folkloru opublikowane w ostatnich dekadach dotyczą regionów, w których naturalny obieg pieśni ludowych już nie istnieje, lecz podtrzymywany jest przez zespoły regionalne, obrzędowe, zespoły pieśni i tańca itp. Po dwutomowych *Kujawach* (1974–1975), uzupełnionych monografią muzykologiczną Aleksandra Pawliaka (1981) i dwukrotną edycją *Folkloru Kujaw* (1979, 2002) ukazały się trzytomowe *Kaszuby* (Bielawski, Mioduchowska 1997–1998) i pięciotomowe *Warmia i Mazury* (Krzyżaniak, Pawlak 2002). Antologie te zawierają obszernie wstępy, traktujące m.in. o historii badań, obfity zbiór pieśni w grupach

tematycznych i melodii instrumentalnych oraz wyczerpującą bibliografię. Cechą wyróżniającą te kolekcje jest ich zakotwiczenie w źródłach fonograficznych, zgromadzonych po II wojnie światowej, dostępnych w Instytucie Sztuki PAN.

Przygotowanie antologii regionalnych – obecnie w toku przygotowani są tomy poświęcone Podlasiu – wymaga dziesięcioleci lat eksploracji terenowych, prac transkrypcyjnych, analitycznych, bibliograficznych, interpretacyjnych. Kompromisowym rozwiązaniem są wybory pieśni z poszczególnych wsi lub okolic kraju. Ta forma wydawnictwa zapoczątkowana została przez Jarosława Lisakowskiego w odniesieniu do szeregu miejscowości b. województwa płockiego, w studium małych antologiach (1977–1981) z poszczególnych wsi (bibliografia w: Bielawski 1999). W ostatniej dekadzie XX w. repertuary muzyczne z pojedynczych wsi zaczęto publikować w b. woj. konińskim w postaci oddzielnych broszur, pod red. Krzysztofa Pydyńskiego (sześć miejscowości, 1994–2002), z cennym dźwiękowym załącznikiem – kasetami lub płytą CD.

Najbardziej konsekwentnie ukazują się monografie grup śpiewaczych wraz z wyborem transkrypcji nutowych w regionie lubelskim (Adamowski, Chyżyński, Michalec). Lubelscy folklorysty dają ponadto w *Nutach Kazimierskich* od 1990 r. próbki repertuaru wykonawców nagrodzonych na *Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych* w Kazimierzu nad Wisłą. Połączeniem albumu i antologii nutowej jest jubileuszowy tom poświęcony najważniejszemu wydarzeniu folklorystycznemu w Polsce, mającemu miejsce rokrocznie od 1967 r. (Sendejewicz 1989). W Białostockiem serię poświęconą repertuarowi zespołów białostockich publikuje Stefan Kopa (1994, 1995). Z Suwalskiego pochodzi, jak dotąd, jedna tego typu antologia poświęcona zespołowi z Szypliszek (Murawski, Sokółowski 1998). Ewidencja tego rodzaju wydawnictw nie jest łatwa ze względu na ograniczony nakład i zasięg. Warto dodać, że instytucja zespołów śpiewaczych jako zarówno swoisty „kół ochrony” repertuaru ludowego jak i reprezentacji danej społeczności wiejskiej na zewnątrz budzi zainteresowanie etnografów, np. w Łódzkiem i Chełmskiem (Piotrowski 1986; Bem 1998).

Międzywojenna jeszcze tradycja wydawania śpiewników – zbiorów pieśni z poszczególnych okolic kraju utrzymuje się nadal. Polskie Wydawnictwo Muzyczne lub oficyny lokalne opublikowały w ostatnich dekadach zbiory z Krakowskiego (Piatek 1976; Wiechowicz 1978; Lachner 1988; Wędzicha 1991), Sąddeckiego (Szabla, Szurmiak-Bogucka 2000), Zamojskiego i Lubelskiego (Brzuszkowska 1990; Sokółowski 2003), Mazowsza północnego (Kiszczak 1986), Żywieckiego (Mikś 1990 – II wyd.; J. K. Nowak 1993), Karpat (Motyka 2004), Opoczyńskiego (Łuczkowski 1985), Radomskiego (Ambrożek 1989, 1990, 1993), Wieluńskiego (Dera 2002, 2003). Nowością są antologie pieśni z byłych kresów wschodnich (Mincewicz 1992; Mojsak 1998; Krupowies 2000) i wspomniane wyżej antologie folkloru lwowskiego.

Prace na temat tradycji muzycznych poszczególnych regionów ukazywały się w „Literaturze ludowej” od 1957 r. przez lata sześćdziesiąte, pod red. Juliana Krzyżanowskiego, w której liczne studia materiałowe i transkrypcje publikowali etnomuzykolodzy. Nieliczne artykuły z zapisami nutowymi wydrukowano ponownie, np. z Łowickiego (Świątkowski 1996). Spuścizna dawnych regionalistów

muzycznych bywa wznawiana lub opracowywana z rękopisów. Ostatnio została wydana wielka kolekcja ks. Władysława Skierkowskiego przez Związek Kurpiów (Gadomski 1997–2003), co może być przykładem mocy tych więzi społecznych, które ukształtowane zostały przez wspólnotę miejsc narodzin.

Obecne możliwości poligraficzne sprawiły, że powstają liczne lokalne wydawnictwa folklorystyczne; na ogół uproszczona strona nutowa tych publikacji nie zawsze może budzić zaufanie. Transkrypcje nutowe w ograniczonym stopniu oddają cechy wykonawcze, dlatego rośnie znaczenie wydawnictw fonograficznych. Pierwsza antologia płytowa *Grajcie dudki, grajcie basy*, przygotowana przez J. Sobieską (1976), ukazywała panoramę stylów wykonawczych. Dziś ideę tę kontynuuje seria ponad 20 płyt CD publikowana przez Centrum Kultury Ludowej Polskiego Radia (*Muzyka Źródła*) z obszernymi omówieniami regionu i repertuaru (p. dyskografia). Coraz większa liczba płyt, wydawana także sumptem np. Gminnych Ośrodków Kultury, przedstawia dorobek pojedynczych zespołów śpiewających lub poszczególnych kapel. Stowarzyszenie „Dom Tańca”, kierowane przez Remigiusza Hanaja i Piotra Zgorzelskiego, proponuje płyty z dawnymi pieśniami religijnymi (wielkopostnymi, pogrzebowymi), z repertuarami wybitnych muzyków ludowych, utrwalanymi także w oryginalnej sytuacji tańca i zabawy.

(2) Monografie kultury muzycznej poszczególnych regionów nawiązują do nurtu kolbergowskiego, ale zawierają rozbudowaną część analityczną i historię badań. Jest ich mniej niż samych antologii i śpiewników, a to ze względu na czasochłonność prac analitycznych. Przejsięcie między zbiorem pieśni a monografią naukową nie zawsze jest wyraziste. Wspomniane wielkie monografie Kujaw, Kaszub, Warmii i Mazur są jednocześnie analizami naukowymi repertuaru, gdyż sama czynność klasyfikacji, typologizacji repertuaru – nie tyle z góry założonej, co wynikającej ze zbioru – jest już znacznym osiągnięciem badawczym.

Kryteria podziału pieśni nawiązują z reguły do funkcji pieśni i treści tekstu słownego. Monografia Pawłaka (1981) skupia się natomiast na kryteriach czysto muzycznych związanych z formą pieśni. Z tego samego roku praca Bobrowskiej o pieśniach żywieckich prezentuje sprawdzony w monografii Kujaw (1974–1975) model analizy osobno tekstu pieśni (poetyka, wersyfikacja) oraz ich melodii (tonalność, metroritmika, forma).

Wśród prac ponadregionalnych Przerembski (1994) dąży do wyróżnienia stylów melodycznych, w których głównym wyznacznikiem jest ogólny kierunek melodii – opadający, falujący, wznoszący; przy czym te opadające należą do warstw starszych, często ogólnoeuropejskich (przypiewy pasterskie). A. Zoła (2003) badając melodykę śpiewów religijnych grupuje je pomyślnie według objętości (ambitusu) – na melodie wąskiego (do kwinty), średniego (do septymy-oktawy) i szerokiego zakresu. A. Czekanowska, główna przedstawicielka sławistyki muzycznej, przyjęła kryterium wąskiego zakresu melodii za główny wyróżnik muzycznej tradycji starosłowiańskiej (1972), z której wywodzi się poważna część ludowego repertuaru na ziemiach polskich. B. Linette (1981) również skoncentrował się na dawnej warstwie śpiewów weselnych wąskiego zakresu (zwanych w etnomuzykologii ukraińskiej *ładkankami*), aby opracować ich typologię i wyznaczyć zasięgi

geograficzne. Przedstawienie na mapie takich zasięgów może być osiągalne tylko dla starszych gatunków pieśni, szczególnie „zasiadziatych”. Przykłady takich rzutów kartograficznych, np. w etnomuzykologii wschodniosłowiańskiej, pokazują decydującą rolę graniczną rzek (dorzeczy) w odmiennianiu melodii ludowych. Ponadregionalną tematykę rytmów tanecznych kontynuuje obecnie po Zofii Stęszewskiej Ewa Dahlig-Turek, która przygotowuje monografię rytmiki tańców polskich także w perspektywie ich oddziaływania poza Polską (zwłaszcza w Skandynawii).

Szereg etnomuzykologów ma swoje ulubione krainy, z których kompletuje repertuar, opracowuje i publikuje antologie pieśni. Aleksandra Bogucka i Jan Sadownik dali pierwszą poważną antologię pieśni Podhala (1958), Anna Czekanowska – monografię pieśni wschodnich połaci Polski (1961, 1972). Jarosław Lisakowski opracował region kaliski (1971, 1983), sporządził antologię repertuaru lubuskiego (1980), południowo-zachodnio-wielkopolskiego (1988). J. Sobieska opracowała pieśni doroczne Wielkopolski (1972). Współpraca twórczyni powojennych zbiorów fonograficznych z Biskupianinem Janem Bzdęgą z Domachowa wyraziła się w obszernym *Posłowi* do reprintu pracy o Biskupianach z południowej Wielkopolski (1992). Jan Stęszewski w analizach tradycji kurpiowskiej zwrócił uwagę na stronę wykonawczą pieśni (1965), Ludwik Bielański wystawił pomnik swojej małej ojczyźnie (Kaszuby, 1997–1998).

Uniwersytet Śląski i jego filia w Cieszynie kontynuuje zarówno tradycyjne wydawnictwa zbiorów pieśni-antologii, jak i studia analityczne, skupiając się na dzielnicy Śląska – Beskidzie Śląskim, Śląsku cieszyńskim (Alina Kopoczek 1987) i następnie jej skrypt do analizy pieśni – 1993) i Zagłębiu Dąbrowskim. Krystynie Turek (1986, 1993, 1995, 1997, 2000) i Adolffowi Dygaczowi zawdzięczamy zwłaszcza zbiory i studia górnośląskie, w tym tak oryginalną antologię jak *Pieśni miasta Katowic* (1987). Piotr Świerc wzmógł (1991) pierwszy zbiór pieśni śląskich Juliusza Rogera z 1863 r. Folklor zawodowy, m.in. górniczy, którego stroną muzyczną zajął się A. Dygacz (1975, 1995) pozostaje przedmiotem badań folklorystycznych, językowych (Simonides 1988; Kadłubiec 1995). Dolny Śląsk „zagospodarowała” wspomniana monografia J. Majchrzaka (1983).

Ziemie zachodnie i północne o tradycjach przemieszanych, wymitych z migracji ludności, doczekały się pierwszej monografii folklorystycznej Pomorza Zachodniego (Mattawski 2002). Badania na Pomorzu stanowią pewną kontynuację studiów Bogusława Linette na Ziemiach Odzyskanych rozpoczętych na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych (Linette 1970, 1987). Problematykę przesiedleńczą na tle losów cymbalistów z kresów wschodnich omówił P. Dahlig (1999).

Nie tylko kolekcją informacji folklorystycznych, ale też wartościowymi komentarzami folkloru, zwłaszcza tanecznego (łącznie z kinetogramami i nutami na zespolony instrumentalnie) pozostaje, wspomnianych przy okazji omawiania etnochoreologii, dziesięć monografii Centralnego Ośrodka Metodyki Upowszechniania Kultury (Opoczyńskie, Łęczyckie, Kujawy, Ziemia Lubuska, Warmia i Mazury, Lachowie Sudeccy, Górale i Pogórzanie Ziemi Sudeckiej, Zagłębie Dąbrowskie, Górny Śląsk, Ziemia Rzeszowska). Opracowania te, wraz ze zbiorami

śląskich tańców Janiny Marcinkowej, Jana Taciny, monografiami tańca na Mazowszu Grażyny Dąbrowskiej, tworzą – obok nurtu bardziej teoretycznego, antropologicznego, reprezentowanego przez R. Langego, J. Kowalską i D. Kubinowskiego – znaczny dorobek współczesnej etnochoreologii.

Serię COMUK-u uzupełniają cztery albumy przedstawiające wesela regionalne, a tym samym uwydatniają związek pieśni, muzyki instrumentalnej i tańca z przebiegiem i symboliką obrzędu (Bogucka 1974; Dąbrowska 1985; Pluciński 1987; Bzdęga 1992). Warto wskazać wreszcie na istnienie dwu prac na temat folkloru muzycznego i tanecznego Polski, wydanych w ostatniej dekadzie XX w. w Anglii (Matyka 1991; Halski 1992).

(3) Wiedza o instrumentach muzycznych – instrumentologia lub organologia – wzbogaciła się w omawianym okresie o dość liczne prace. Pierwszy album (Olędzki, Kamiński 1978), obejmujący całość instrumentarium polskiego opublikowano w kontekście powołania w 1975 r. Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu. Drugie tego typu wydawnictwo z obszerną częścią katalogowo-illustracyjną opracowała, w odniesieniu do kolekcji Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, Teresa Lewińska (2001).

Jedną pracą traktującą o całości instrumentarium historycznego i archeologicznego pozostaje monografia Włodzimierza Kamińskiego (1971). Tworzy ona razem ze studium nazewnictwa staropolskiego (Szydłowska-Cegłowa 1977) i przedmiotem po ikonografii dawnych instrumentów (Golos 1988) podstawę literatury o dawnych instrumentach muzycznych w Polsce. Monografie instrumentów fabrycznych XIX wieku, spośród których np. aerofony przede wszystkim dostawały się do praktyki ludowej, dał Benjamin Vogel (1980). Instrumenty mechaniczne, na których obecność w karczmach użalał się niegdyś Oskar Kolberg, przybliżył nam Stanisław Prószynski (1994). Pomocne dla przeglądu kapel i instrumentów na ziemiach polskich jest raport o instrumentach i kapelach na podstawie monografii kolbergowskich (P. Dahlig 1988), podobnie jak to uczyniła (z wyjątkami) Maria Drabecka w odniesieniu do tańców ludowych (1963).

Wydano także dwie prace zbiorowe z artykułami wyłącznie instrumentologicznymi (Dygacz, Kopoczek 1981; Bielawski i in. 1990), poświęconymi różnym rodzajom źródeł organologicznych i grupom instrumentów. Podobną jednorodność prezentują tomy studiów nad ludowymi instrumentami muzycznymi: *Studia instrumentorum musicae popularis* (dotychczas ukazało się ich, głównie w Sztokholmie, dwanaście).

Inne prace zwarte dotyczą albo określonego terytorium, albo wybranych rodzajów instrumentów. Podhale i Karpaty, Kurpie, Wielkopolska mają swoje osobne opracowania. Klasyczną pracą instrumentologiczną o profilu regionalnym jest jeszcze międzywojenna monografia podhalańska A. Chybińskiego (1925). Badania nad instrumentarium karpaccim uwieńczone zostały monografiami instrumentów dętych (Kopoczek 1984, 1996). Alojzy Kopoczek wydał też pierwszą w Polsce systematyczną pracę o muzycznych instrumentach i narzędziach dźwiękowych ceramicznych (1989), a dla celów dydaktycznych – szkołę gry na okarynie (1990).

Instrumentarium kaszubskie omawiają Paweł Szeffa (1982), Krystyna Tubaja (1995), Ludwik Bielawski (1997), ze szczególnym uwzględnieniem charakterystycznych instrumentów kaszubskich, jakimi są: bazuna (aerofon ustnikowy), burczybas (membranofon pocierany) i skrzypce diabelskie (chordofon perkusyjny). Instrumenty występujące w Wielkopolsce omawiają J. i M. Sobiescy, Danuta i Aleksander Pawlakowic (1967). Umilowana przez J. i M. Sobieskich kultura dudziarska w Wielkopolsce znajduje kontynuację w obszernym studium przygotowawanym obecnie przez Zbigniewa Przerembkiego (Instytut Sztuki PAN) oraz w bogatej dokumentacji dudziarskiego życia muzycznego w rocznikach „Duda i Koziele” (od 1997), redagowanych przez Janusza Jaskulskiego w Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu.

Na Kurpiach instrumenty muzyczne opisał Adam Chętnik (1983). Założone przez niego pierwsze polskie muzeum na wolnym powietrzu (1927) sprzyjało zarówno gromadzeniu eksponatów muzycznych jak i ożywieniu rękodzieła – tworzeniu nowych wersji starych instrumentów oraz wznowieniu praktyki muzycznej w kapelach kurpiowskich grających w skansenie w Nowogrodzie tomżyńskim. Liczne aerofony, archaiczne chordofony, jak skrzypce dębniaki, wykonane z jednego kawałka drewna, cytra gęślowa (bliska średniowiecznemu psalterium), skrzypce diabelskie kurpiowskie (monochord), lira korbowa świadczą o dużej zachowawczości kultury puszcząńskiej także w dziedzinie instrumentarium muzycznego.

Spśród monografii poszczególnych grup instrumentów tylko chordofony i aerofony mają opracowania książkowe. Chordofony (głównie skrzypce), praktykę skrzypcową i dawny repertuar w Kieleckiem przedstawiła Ewa Dahlig (1991). Ta sama autorka omówiła historię instrumentów skrzypcowych (2001) na ziemiach polskich, poświęcając uwagę zwłaszcza odmianom lokalnym (złóbcoki, mazanki) oraz nowym znaleziskom archeologicznym, np. skrzypcom płockim z poł. XVI w. Najdawniejsze, średniowieczne chordofony znane ze źródeł archeologicznych i ikonograficznych omówiła na szerszym tle geograficznym Dorota Poptawska (1996).

Do prac A. Kopoczka o aerofonach karpaccich nawiązuje monografia mazo-wiecko-podlaskiej ligawki w kontekście utrzymującego się do dziś zwyczaju gry na tym instrumencie w okresie Adwentu, przed Bożym Narodzeniem (P. Dahlig 2003). Intencją utrwalenia współczesnego stanu chłopskiej tradycji muzycznej towarzyszy panoramie skrzypków i kapel środkowej Polski (Bieńkowski 2001). Nieliczne prace obcokrajowców na temat folkloru polskiego dotyczą kapel na tle historii kultury (Noll 1986) oraz tradycji muzycznych Podhala (Cooley 2005). Istnieje też zwięzła praca o zespołach instrumentalnych – zarówno kapelach wiejskich, jak i orkiestrach amatorskich, dworskich i in. w Polsce (Aleksander 1994). Nie wydane pozostają dysertacje doktorskie o harmoniach (Siejna-Bernady 1989) i fabrycznych instrumentach dętych (zwłaszcza klarinetach), stosowanych często w praktyce ludowej (Zeyland 1991). Ostatnio uwzględnia się instrumenty muzyczne w kontekście zwyczajów kościelnych (Jackowski 2005).

(4) W nurcie muzyczno-psycho-społecznym i antropologicznym intencją autorów jest nie tyle dokumentacja repertuaru w transkrypcjach nutowych i jego badanie, co ukazanie roli społecznej muzyki oraz świadomości estetycznej wśród

zespołu (2003). Podobnymi ścieżkami, choć bez załączników nutowych, idą małe wydawnictwa prezentujące sylwetki i działalność ludowych muzyków, śpiewaków i zespołów śpiewaczych danego obszaru (np. w pow. Janów Lub. – Nita, Tryka 1995). Władze lokalne zaczynają niekiedy dostrzegać ważność kontynuacji folkloru dla kultury małych regionów, choćby dla celów tzw. promocji powiatu czy gminy.

5) Szereg prac syntetycznych otwiera angielskojęzyczna monografia Anny Czekanowskiej (1990). Jej praca zbudowana jest na sekwencji: dziedzictwo słowiańskie – tradycja narodowa – przemiany współczesne. Uwzględnia wiele uwarunkowań społecznych, historycznych, omawia wieloetniczność i otwartość dawnej Rzeczypospolitej oraz różnorodność stylistyczną muzyki ludowej na tle europejskim a zwłaszcza ogólnosłowiańskim. Praca ta, wraz z płytą CD z muzyką polską wydaną w Szwejcarii, stanowi pierwsze duże kompendium wiedzy o folklorze muzycznym na ziemiach polskich dla czytelnika niepolskiego.

Praca L. Bielawskiego *Tradycje ludowe w kulturze muzycznej* (1999) stanowi zbiór studiów, powstałych w różnych okresach twórczości naukowej autora *Strefowej teorii czasu*. Ukazuje etnomuzykologię w perspektywie historycznej i porównawczej, omawia folklor w indywidualnym i społecznym życiu (w szczególności tradycje przystosowaną do prezentacji scenicznej), ludowe źródła twórczości muzycznej i wreszcie polską muzykę etniczną na tle europejskich śpiewów ludowych (referowanych według układów wersyfikacyjnych).

Synteza J. Bobrowskiej *Polska folklorystyka muzyczna* (2000) jest klasycznym podręcznikiem akademickim, eksponuje historię badań nad folklorem, daje przegląd źródeł oraz systematyczny opis właściwości stylistycznych folkloru polskiego. Dla celów dydaktycznych pomocne jest także opracowanie Jolanty Woźniak (1995). Ukazaniu panoramy dyscypliny, zajmującej się tradycjami ludowymi, etnicznymi, pozaeuropejskimi służyć może klarowny podręcznik Sławomiry Żerańskiej-Korninek pt. *Muzyka w kulturze* (1995) lub nieco wcześniejsza monografia Anny Czekanowskiej pt. *Etnografia muzyczna. Metodologia i metodyka* (1971, II wyd. 1988).

W dokonanych przeglądzie literatury pominięto dziesiątki artykułów, co zubożyło obraz, ponieważ czasem artykuły w pracach zbiorowych miewają większą wagę niż osobne wydawnictwa. Opracowywanie materiałów i źródeł folklorystycznych przedstawia się jako praca oracza, który gospodarzy, zasiewa, zbiera, plony wydawnicze i oddaje paleczkę następnemu pokoleniu. Należy przypuszczać, że zbiory wiążące się z folklorem muzycznym będą w przyszłości sprawniej opracowywane, transkrybowane, upowszechniane (melografy, komputeryzacja). Tradycje muzyczne regionalne, etniczne, mimo uszczuplenia w oryginalnych środowiskach społecznych, zachowują potencjał inspirowania środowisk pozaludowych. Coraz więcej będzie jednak folkloru odwarzanego, rekonstruowanego, wyobrażanego, gdyż ubywa przedstawicieli dawnych pokoleń, które były tak wychowywane, by stale pamiętać pieśni.

Badanie folkloru zawsze daje satysfakcję przyswajania doświadczeń innych generacji, zaspokaja potrzebę wędrowania i poznawania nowych krajobrazów. Nagrywanie pieśni, muzyki instrumentalnej, prowadzenie wywiadu to umiejętności

wykonawców ludowych. Jako początek tego nurtu można uznać artykuł o ludowej terminologii i klasyfikacjach repertuaru dokonywanych przez samych śpiewaków ludowych (Stęszewski 1974). Do uwydatnienia roli świadomości muzyka i do wzmożenia rangi opisu sytuacji wykonania muzycznego, roli cykliów przyrodniczych i kontekstów kulturowych dla człowieka muzykującego przyczyniła się rozprawa L. Bielawskiego o czasie i jego znaczeniu dla antropologii muzycznej (1976). Zrozumieniu folkloru jako rzeczywistej mądrości ludu-ludzkości służy książka Józefiny Katarzyny Dadak-Kozickiej (1996). Folklor jest traktowany w niej nie jako zautek kultury minionej, lecz jako żywe dziedzictwo, które może być konfrontowane z wielkimi systemami filozoficznymi, w szczególności nie tylko antropocentrycznymi, ale zwróconymi ku naczelnym wartościom, jak dobro i piękno.

Wysiłkowi nowej, ogólniejszej interpretacji dziedzictwa kulturowo-muzycznego ze strony badaczy towarzyszy ożywienie autorefleksji w samym maceczniku folkloru, wśród ludności wiejskiej. Mianowicie, niektórzy instrumentalisci ludowi, zachęceni przez Franciszka Kotulę, zaczęli spisywać swoje wspomnienia, dzięki czemu powstał barwny obraz tego środowiska, swoistej elity wiejskich artystów w Polsce południowo-wschodniej (Kotula 1979). Zwyczaże i repertuar muzyków ludowych Polski centralnej – gdzie spotykamy wiele wybitnych osobowości – wirtuozów skrzypiec, a także oryginalny nurt muzykowania na harmoniach trzyczędowych i pedałowych – utrwalił w sugestywnych fotoreportażach, obserwacjach terenowych i komentarzach Andrzej Bienkowski (2001), prowadzący badania terenowe od ćwierć wieku. Jego monografia nawiązuje – w intencjach wiernego ukazania środowiska muzyków – do nowatorskich *Muzykantów Kotuli* (1979). Prace P. Dahliga (1987, 1993, 1998) kładą nacisk na funkcjonalne, socjologiczne aspekty muzyki ludowej i jej miejsce we współczesnym społeczeństwie (1987). *Ludowa praktyka muzyczna* (1993) wychodzi z założenia o uniwersalnych zdolnościach człowieka do nazywania przedmiotów, do czynnego działania, do przekazywania oraz oceniania wiedzy i umiejętności. Pozyskane komentarze oraz wartościujące opinie muzyków i śpiewaków ludowych umożliwiły poznanie świata pojęć i specyficznych określeń towarzyszących tradycyjnej praktyce muzycznej. Monografia o kulturze muzycznej Polski międzywojennej (1998) uwydatnia przemiany społeczne i ideologiczne funkcje folkloru. Ukazuje na podstawie różnorodnych źródeł przenikanie folkloru do twórczości kompozytorskiej, programów dydaktycznych w szkołach powszechnych, teatru amatorskiego, widowisk tanecznych, imprez masowych oraz przedstawia ówczesny stan badań nad folklorem, w szczególności apele o „ratowanie” dziedzictwa „oryginalnych wyładowań” artystycznych.

Pojedynczym muzykom i śpiewakom poświęcono kilka tekstów – Wincentemu Rogali, cytrzyście z Kaszub (Ostrowski 1985), Stanisławowi Brzozowemu, niezapomnianemu śpiewakowi z Kurpiów (Dahlig 2003), fonograficzna monografia zapewnił Marianowi Bujakowi „Dom Tańca”. Muzyk ludowy (lirnik, skrzypek) pisze też o sobie (Wyżkowski 2000). Liczne biogramy śpiewaków i instrumentalistów przekazują *Biuletyn Festiwalu* w Kazimierzu. Słownikowe intencje – ogarnięcia plejady wykonawców ludowych – mają ostatnie prace J. Adamowskiego i jego

służące cnotom społecznym, takim jak cierpliwość, wyrozumiałość i gotowość poświęcania uwagi innym ludziom. Ponieważ repertuar tradycyjny ulega rozproszaniu i zapomnieniu, coraz ważniejsza będzie dla badań folklorystycznych indywidualność muzyka i śpiewaka, żyjący świadek i reprezentant określonej tradycji wykonawczej.

Na zakończenie podajmy garść motywów uzasadniających poznanie muzycznego folkloru. Wiedza o folklorze jest ważnym fragmentem *historii kultury* całego społeczeństwa lub narodu oraz fragmentem ogólnej *historii muzyki*. Dyskusyjne i na ogół odrzucone jest jednak ujęcie folkloru jako załączka nowożytnego kultury muzycznej, gdyż takie ujęcie jawi się jako oddziaływanie XIX-wiecznego ewolucjonizmu. Antropologia kultury XX w. stale podkreśla, że mamy badać kulturę i jej przekaz – tradycję w całym i oryginalnym kontekście psychologicznym, społecznym oraz historycznym, unikając pochopnego wartościowania i projektowania przyszłości. Równocześnie folklor nie jest prehistorią muzyki lub kopalnią pomysłów dla kompozytorów, lecz skupia w sobie wszelkie związki między muzyką a życiem. Pierwsze refleksje historyczne sławistów w I poł. XIX w., np. Vuka Karadžicia, kierowane były raczej ku kulturze antycznej; *pewaczy* serbskich porównywał on z dziedzictwem Homera. Związki folkloru z kulturą starożytną, zwłaszcza grecką utrzymują się zarówno w etnografii XX w. jak i w programach artystycznych, np. w teatrze Gardzienic.

Z drugiej strony inicjatywy oświatowo-wychowawcze zawsze kładły nacisk na „rozwój” kultury. Wielu twórców i działaczy muzycznych ostatnich dekad XIX w. i pierwszych dziesięcioleci XX w. ufało, że podtrzymywanie muzykalności swojscie regionalnej i zarazem powszechnej wprowadzi pomyślniej do świata muzyki klasycznej, komponowanej niż w przypadku traktowania wychowanków jak *tabula rasa*, bez pośrednictwa lokalnych tradycji muzycznych.

Ponadto w XIX w. wyrażano opinię, że naród dopóki śpiewa, dopóty pozostaje narodem (to opinia m.in. Oskara Kolberga). Innymi słowy, w śpiewie umacniane są, także w sposób podświadomy, *elementy więzi społecznych*, dzięki którym w toku dzieł kształtowała się świadomość i wspólnota narodowa. Uczennica międzywojennego gimnazjum w ankiecie na temat roli śpiewu w szkole ujmie to prosto: „gdy śpiewamy, jesteśmy jak siostry”. Jeśli dzisiaj nie można powiedzieć, by ludzie spontanicznie praktykowali śpiewanie (poza śpiewem kościelnym, pielgrzymkowym lub w szczególnej potrzebie podczas wesela), to sama wiedza o wielkiej niegdyś żywotności śpiewu w różnych codziennych, domowych i pozadomowych okolicznościach lub uroczystościach – mimo nierazko trudniejszych niż dziś warunków bytowania – powinna wzbudzić nieco żalu jako wartości pozytywnej.

W okresie międzywojennym twierdzono, że poznanie folkloru to skuteczna droga poznania „charakteru narodowego, psychologii danego narodu, ludu”. Mimo groźących uproszczeń i fikcji „czystej” charakterystyki, dobrze poznamy Europę, jeśli przystuchamy się jej post-plemiennej muzyce.

Folklor był sposobem życia i całymi wiekami – jak mówią i dziś śpiewacy ludowi – „cieszył biedę”, odwołując się skutecznie do głębszych więzi międzyludzkich. Obserwować to można nawet obecnie, gdy zespoły ludowe i kapele odwiedzają domy pomocy społecznej lub szpitale, budząc wielkie wzruszenia. Muzykowanie

na instrumentach ludowych, taniec i śpiew współtworzą *terapię muzyczną*. Po wielkich klęskach (np. hekatomba narodu kambodżańskiego) odwołanie się do miejscowych tradycji muzyczno-tanecznych leczy psychikę dzieci, które uatracty rodziny.

Kultura ludowa lub klasyczna pozaeuropejska ma zakodowaną *przychylność wobec życia i rodziny*. Dlatego wiązano z twórczością ludową od czasów Rousseau nadzieje na odrodzenie, ożywienie sztuki. Nawet współczesny rynek muzyczny penetruje możliwości wyłansowania muzyki etnicznej, folkowej jako *revival*, odnowienie estetyki naturalizmu i stworzenie przeciwwagi dla zrytualizowanej agresji, której wiele we współczesnym businessie muzycznym.

Folklor, niegdyś promowany jako „kultura świecka”, jest w swej osnowie *otwarty na transcendencję*, jest rezerwatem *świata symboli i poczci* dawnych wieków i tysiącleci. Nie jest przypadkiem, że Kościół, po okresie wyniosłości wobec śpiewów i tradycji etnicznych („etniczny” w źródłosłowie oznacza „pogański”) życzliwie traktuje obecnie lokalne, swoiste kultury (np. w Afryce, Ameryce Łacińskiej), które w sumie dobrze służą lub służyły utrzymywaniu tradycyjnych więzi społecznych i rodzinnych.

Wiedza o folklorze dostarcza *kompetencji krajoznawczych*, wspiera ciekawość świata, przyrody, służy chłonności poznawczej młodszej generacji. W tym kontekście zainteresowania tradycjami muzycznymi warto budzić w obu kierunkach – od lokalności do kontynentu i świata, albo na odwrót – od stanu ogólnego, globalnego do małej ojczyzny czy nawet konkretnej miejscowości. Ta druga droga zdaje się być bardziej skuteczna dla poszanowania lokalności. Obie drogi będą uwarunkowane specyfiką regionu, gdyż stopień zachowania tradycji, jej przetrwania, wymieszania jest w Polsce zróżnicowany.

Folklor, dość obojętny na technologię, gromadzi *doświadczenia różnorodności* („co wieś to inna pieśń”). W świetle wiedzy o folklorze lepiej dostrzegamy jednostkę ludzką, społeczność lokalną, specyfikę regionu, krajobrazu, społeczność lokalną. Rozpoznano to w krajach przetworzonych cywilizacyjnie, np. w Austrii, w znacznym stopniu „żyjącej” z turystyki. Restauratorowie, którzy wynajmują regionalne kapele otrzymują zniżki w podatках. Również w Polsce folklor jako „przyprawa” do atrakcji turystycznych staje się dobrze widoczny, choć etnomuzykolog i socjolog dostrzeże tu liczne manipulacje w tworzeniu „na zamówienie” egzotyki, „magii” tego a nie innego miejsca.

W nowych realiach politycznych w Europie, w których bogaci „przystosowują” biednych, a rynek i koncerty usuwają bariery narodowe dla handlu i obiegu pieniądza, wrośnie zapewne rola świadomości narodowej i walorów odrębności kultury przechowywanej m.in. w języku i muzyce etnicznej. Świadomość tego rodzaju powstrzymywała w przeszłości „rozmywanie się” grup słabszych ekonomicznie lub społecznie marginalizowanych a ambitnych. Kultura lokalna staje się w kontekście nieuchronnych na ogół nierówności cywilizacyjnych wartością ochronno-obronną. Folklor miewa na świecie bardzo często charakter defensywny, przyjmując postać np. ideologii kontestującej. Powiązanie praw jednostki z ochroną środowiska i obroną różnorodności kultury nie jest wyłazkiem ruchu ekologicznego, lecz intuicją myślicieli z początku XX w. Związki

między folklorem a ekologią są przedmiotem studiów zwłaszcza wśród łódzkich etnologów (Krawczyk-Wasilewska 1992–1998). Patron polskiej muzykologii, Adolf Chybiński już w 1921 r. podkreślał związek ochrony przyrody i kultury.

Z pewnością pozytywny składnik współczesności – łatwość przekazu informacji – zneutralizuje niefortunna strona ideologii regiono- czy etnocytrycznych. Tym niekorzystnym kontrapunktem bywa mianowicie niechęć do obcych, pogarda dla inności. Wspomniana przychylność życia zakodowana w kulturach tradycyjnych będzie jednak najlepszym środkiem sprzyjającym zachowaniu różnorodności kultury. Takie same intencje wychowawcze zawierało powiedzenie Karola Szymanowskiego – „żyj i pozwól żyć innym”, które moglibyśmy odnosić dziś nie tylko do osób, ale i do narodów kontynentu europejskiego. Najważniejszym jednak motywem uzasadniającym miejsce folkloru w dydaktyce pozostanie chyba szansa odkrywania *walorów estetycznych*. Śpiew i muzyka ludowa w ich istotnych, źródłowych przejawach, tj. bez stylizacji, jest nośnikiem szczególnej prawdy artystycznej i urzekającym wizerunkiem dziejów ludzkości.

Współczesny stan tradycji ludowych w Polsce oddają w pewnym stopniu zdjęcia, zarówno na okładkach, jak i w załączniku ilustracyjnym. Koźlarz to nie tylko przedstawiciel kultury dudziarskiej umiłowanej przez Jadvigę Sobieską, ale też symbolizuje on odkrycie indywidualności wśród rzeszy muzyków ludowych i wzrost znaczenia wykonania muzycznego w badaniach nad tradycjami ludowymi. Trzy zdjęcia na okładce suplementu wskazują na zasadnicze warianty dzisiejszego funkcjonowania tradycji ludowych. Młody cymbalista z Mazur (Węgorzewa) jest potomkiem przesiadleńców z kresów wschodnich. „Stylizowany” na ubogiego pastuska, reprezentuje tradycję indywidualnego muzykowania, dla kultury ludowej mniej typowego, natomiast wzmacnianego przez Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu nad Wisłą. To występ w kategorii „Duży-Mały”, wprowadzonej z inicjatywy redaktora polskiego Radia, Mariana Domańskiego, w końcu lat siedemdziesiątych i eksponującej znaczenie przekazu między pokoleniami. Samo zdjęcie jest znakiem inscenizacji folkloru – głównej drogi podtrzymywania tradycji. Kobiety, które przycupnęły na skraju drogi, śpiewają przy niewidocznej kapliczce pieśni maryjne związane z nabożeństwem majowym. Zdjęcie reprezentuje ten dział folkloru (pieśni religijne, pogrzebowe, kołody, przyspiewki weselne i in.), który utrzymuje się nadal w realnym obiegu, pierwotnym kontekście społecznym. Wreszcie plenerowy taniec zespołu młodzieżowego z własną kapelą, z warszawskiego Ursynowa, wskazuje na istnienie tego nurtu, zwłaszcza w środowiskach dużych miast, którego liderzy (np. Słowarszenia „Dom Tańca”) kładą nacisk na wierne odtworzenie i przeżycie treści niesionych przez tradycyjną kulturę ludową. Ten swobodny występ związany był z wizytą zespołu na konferencji „Muzyka Kresów”, na której od 1992 r. spotykali się muzykolodzy i folklorysty badający „autentyczne” tradycje muzyczne w swoich krajach. Czytelnika zainteresowanego kalejdoskopem współczesnych zastosowań i przetworzeń folkloru zachęcamy do lektury lubelskiego czasopisma „Gadki z Chatki”.

Arleta Nawrocka-Wysocka

LUDOWE ŚPIEWY RELIGIJNE

Sacrum i religia

Jeszcze do niedawna funkcjonowało w literaturze przedmiotu pojęcie folkloru religijnego obejmującego na przykład kołody i pieśni wielkopostne, pieśni o świętych, opowieści apokryficzne. Posługiwanie się tym terminem stwarzało jednak konieczność uznania wszystkich pozostałych gatunków folkloru za niereligijne, świeckie. Tymczasem wiele z nich, mimo iż nie jest związanych bezpośrednio z wyznawaną religią, zdradza treść magiczną, niekiedy zasymilowaną przez chrześcijaństwo (na przykład pieśni dyngusowe, weselne). Poza tym niektóre gatunki uznawane powszechnie za religijne są świadectwem trwającego wiele wieków procesu desakralizacji (kołody). To przemieszanie sfery *sacrum* i *profanum*, zdaniem współczesnych folklorystów, nie pozwala na przeprowadzenie ostrego i klarownego podziału folkloru na religijny i świecki. Wskazują oni przy tym na szersze – mityczno-wierzeniowe (a nie tylko czysto religijne) znaczenie kategorii *sacrum*. O sakralności danego gatunku folkloru, według współczesnych badaczy, decyduje przede wszystkim poetyka, którą konstruuje takie elementy, jak: autonomiczna rola słowa, powtórzenia, paralelizm, symbolika, koncepcja czasu i przestrzeni, dialog z kosmosem. Kategoria *sacrum* w takim ujęciu odnosi się więc raczej do sfery postaw człowieka wobec świata aniżeli wobec osobowo pojętego Boga (Bartmiński 1995: 9–19).

Nieco inaczej traktują religijne śpiewy sami wykonawcy, którzy trafnie rozgraniczają oba repertuary: świecki i religijny, przypisując im odmienne treści i umieszczają w odrębnych przestrzeniach kulturowych. W świadomości wykonawców ludowych pojęcie *sacrum* ma o wiele węższy zakres i odnosi się wyłącznie do wyznawanej religii. Religijne są więc dla nich głównie pieśni śpiewane podczas sprawowania kultu religijnego, nawiązujące w swej treści do prawd wiary i określające stosunek człowieka do Boga. Wyraża się to najpełniej w stosowanym przez lokalne społeczności nazewnictwie. I tak pieśń religijna określana jest po prostu jako „pieśń”, „pieśń poważna” lub „nabożna” (na Mazurach dodatkowo dookreślana jako „nabożna z kancjonatu”), repertuar ludowy natomiast nosi

- Kobdziejska Barbara: *Przemiany kultury ludowej w Zielonogórskiem*. Zielona Góra 1996.
 Krzyżanowski Julian (red.): *Ziemia Lubuska*. „Literatura Ludowa”, 1960, nr 6.
 Kutrzebianka Anna: *Lud i jego zwyczaje*. W: *Ziemia Lubuska*. Poznań 1950.
 Linette Bogusław: *Pieśni ludowe Babimojszczyzny*. „Literatura Ludowa”, 1960, nr 6.
 Linette Bogusław: *Badania nad współczesnym folklorem wsi Ziemi Lubuskiej*. „Łódzkie Studia Etnograficzne”, t. 10, 1968.
 Sauter Władysław: *Ludność rodzima Ziemi Lubuskiej*. Folklor. „Zeszyty Lubuskie”, nr 10, Zielona Góra 1970.
 Sobiescy Jadwiga i Marian: *Szałkiem kozła lubuskiego*. Kraków 1954.
 Woźna Antonina: *Wesele Przyprostynskie – widowisko zespołu regionalnego z Przyprostyni k. Zbąszynia*. Zielona Góra 1984.

BIBLIOGRAFIA

WYKAZ SKRÓTÓW:

- COMUK – Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury
 IS PAN – Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk
 PTL – Polskie Towarzystwo Ludoznawcze
 PWM – Polskie Wydawnictwo Muzyczne
 TNW – Towarzystwo Naukowe Warszawskie
 UMCS – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie
 WDK – Wojewódzki Dom Kultury

Adamowski Jan

- 1994 *Tam na Podlasiu. Pieśni ludowe z gminy Borki i ich wykonawcy*. Transkrypcje muzyczne Anna Michalec. Lublin: WDK.
 1995 *Zwołała nas pieśń. Monografia zespołu śpiewaczego z Niedzwicy Kościelnej*. Lublin-Niedzwica.
 1997a *Pańszczyżnówka. Podlaskie pieśni ludowe z repertuaru Aleksandry Daniluk*. Transkrypcje muzyczne Anna Michalec, Antoni Zoła, Biata Podlaska: Regionalny Ośrodek Kultury.
 1997b *Psóśródogróderka. Monografia repertuarowa Zespołu Śpiewaczego i Kapeli z Siadłisk*. Zebrali i zredagowali..., współpraca Marian Chyżyński, Alfred Lipa, Janina Biegalska. Fajslawice: Towarzystwo Przyjaciół Fajslawic.
 1999 *Kategoria przestrzeni w folklorze. Studium etnolingwistyczne*. Lublin: UMCS.
 2003a *Śpiewanejki moje. Najwybitniejsi śpiewacy ludowi Lubelszczyzny i ich repertuar*. Część I. Transkrypcje muzyczne Anna Michalec. Lublin: WDK.
 2003b *Ludowe pieśni i oracje z repertuaru Krystyny Poczek*. Lublin: Wyd. Polihymnia.

Ajmenkiel Eugeniusz

- 1983 *Śpiewnik łódzki*. T. 1, red. Tadeusz Szewera. Łódź: Towarzystwo Przyjaciół Łodzi, Łódzki Dom Kultury.

Aleksander Tadeusz

- 1994 *Zespoły instrumentalne w Polsce*. Kraków: Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1994.

Ambrożek Stanisław

- 1989 *Przypiewki i mazurki*. Radom: WDK.
 1990 *Pieśni ludowe*. Cz. I. *Pieśni miłosne i żalotne*. Radom: WDK.
 1993 *Pieśni ludowe, wesełne, dożynkowe i różne*. Włocławek: Gminny Ośrodek Kultury w Włocławku.

Baliszewska Maria

- 2001 *Nowa Tradycja „Czas Kultury”*. Poznań, nr 2.

ks. Bartkowski Bolesław

- 1987 *Polskie śpiewy religijne w żywej tradycji. Style i formy*. Kraków: PWM.
 1989 *Uwagi o religijnych śpiewach narracyjnych*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”. Lublin, t. 34, nr 7, s. 81–88.

- ks. Bartkowski Bolesław (red.)
1990 *Polskie śpiewy religijne społeczności katolickich. Studia i materiały. Współpraca Karol Mrowiec, Jan Stęszewski. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.*
- ks. Bartkowski Bolesław, Zola Antoni
1987 *Z badań nad muzycznym folklorem religijnym w Polsce. „Literatura Ludowa” nr 4–6, s. 11–25.*
- Bartmiński Jerzy
1979 *Język folkloru. Wrocław: PTL.*
1990 *Folklor – język – poetyka. Wrocław: PTL.*
1995 *Formy obecności sacrum w folklorze. W: Folklor – sacrum – religia. Red. J. Bartmiński, M. Jasińska-Wojtkowska. Lublin: UMCS.*
2002 *Polskie kołędy ludowe. Antologia. Kraków: Universitas.*
- Bartmiński Jerzy, Hernas Czesław (red.)
1986 *Kołodowanie na Lubelszczyźnie. Rocznik 25 „Literatury Ludowej” za rok 1981. Wrocław: PTL.*
- 1996 *Słownik stereotypów i symboli językowych. T. 1. Kosmos. Lublin: UMCS.*
- Banach Jerzy
1956 *Tematy muzyczne w plastyce polskiej. T. 1. Malarstwo, rzeźba. Kraków: PWM.*
1962 *Tematy muzyczne w plastyce polskiej. T. 2. Grafika, rysunek. Kraków: PWM.*
- Bauman-Szulakowska Jolanta
1994 *Polska kultura muzyczna na Śląsku Górnym i Cieszyńskim w latach 1922–1939. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.*
- Bem Marek
1998 *Wiejskie zespoły śpiewacze, ich rola i znaczenie w kulturze współczesnej wsi woj. chełmskiego. Włodawa: Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.*
- Bielawski Ludwik
1959 *System metryczny polskich melodii ludowych. „Muzyka” nr 4, s. 122–146.*
1965 *Muzyka ludowa polska. W: Słownik folkloru polskiego, red. Julian Krzyżanowski. Warszawa: Wiedza Powszechna, s. 240–264.*
1970 *Rytmika polskiej pieśni ludowej. Kraków: PWM 1970.*
1976 *Struktura teorii czasu i jej znaczenie dla antropologii muzycznej. Kraków: PWM.*
1999 *Tradycje ludowe w kulturze muzycznej. Warszawa: IS PAN.*
- Bielawski Ludwik (red.)
1974–1975 *Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały. T. 1. Kujawy. Opracowali: Barbara Krzyżaniak, Aleksander Pawlak, Jarosław Lisakowski. Cz. I. Teksty. Kraków: PWM (1974). Cz. II. Melodie. Kraków: PWM (1975).*
- Bielawski Ludwik, Dadak-Kozicka Katarzyna (red.)
1995 *Oskar Kolberg – prekursor antropologii kultury. Warszawa: IS PAN, Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina.*
- Bielawski Ludwik, Dahlig Piotr, Kopoczek Alojzy (red.)
1990 *Instrumenty muzyczne w polskiej kulturze ludowej. Warszawa–Łódź: Ludowy Instytut Muzyczny. IS PAN.*

- Bielawski Ludwik, Mioduchowska Aurelia
1997–1998 *Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały. Kaszuby. T. 1–3. Warszawa: IS PAN.*
- Biegalska Janina, Chyżyński Marian, Karłowicz Leon
2001 *Oj, nade wsia ruciany wianeczku. Monografia zespołu śpiewaczego z Tiszowa. Lublin: Wojewódzki Ośrodek Kultury.*
- Bieńkowski Andrzej
2001 *Ostatni wiejszy muzykanci. Warszawa: Prószyński i sp.*
- Bobrowska Jadwiga
1981 *Pieśni ludowe regionu żywieckiego. Kraków: PWM.*
1989a *Polski folklor muzyczny. Wybrane zagadnienia. Materiały dla studentów uczelni muzycznych. Katowice: Akademia Muzyczna (I wyd. 1984).*
1989b *Ludowa kultura muzyczna XVII-wiecznej Polski w świetle twórczości Wacława Potockiego. Wrocław: Ossolineum.*
2000 *Polska folklorystyka muzyczna. Dzieje zbiorów i badań oraz charakterystyka cech stylizacyjnych polskiej muzyki ludowej. Katowice: Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego.*
2005 *Mikołaj Rej o muzyce ludowej w XVI-wiecznej Polsce. Warszawa: TNW. IS PAN.*
- Bogucka Aleksandra
1974 *Wesele góralskie. Kraków: PWM.*
- Bogucka Aleksandra, Sadownik Jan
1958 *Pieśni Podhala. Antologia. Kraków: PWM.*
- Brodka Jan
2000 *Muzyka Ziemi Żywieckiej. Warszawa: Centrum Animacji Kultury.*
- Bruskowska Marta
1990 *Pieśni domowe i polne śpiewanki. Zamość: Muzeum Zamojskie.*
- Budrewicz Tadeusz, Koziara Stanisław, Okoń Jan (red.)
1996 *Z kołędą przez wieki. Kołędy w Polsce i w krajach słowiańskich. Tarnów: Biblos.*
- Burszta Józef
1970 *Folklorizm w Polsce. W: Folklor w życiu współczesnym. Red. B. Linette. Poznań: Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne.*
- Bystron Jan Stanisław
1925 *Historia i pieśni ludu polskiego. Warszawa: Orbis.*
Bystron Jan Stanisław (red.)
1927, 1934 *Pieśni ludowe z Polskiego Śląska z rękopisów zebranych przez ks. Emila Szramka oraz ze zbiorów dawniejszych A. Cinciaty i J. Rogera wydał i komentarzem zaopatrzył... T. I, z. 1. *Pieśni balladowe. Kraków (1927); T. I, z. 2. *Pieśni o zalotach i miłości. Kraków (1934); Polska Akademia Umiejętności.***
- Bzdęga Jan z Domachowa
1992 *Biskupianie. Nuty spisał Jan Baranowski, Postowie Jadwiga Sobieska. Warszawa: COMUK (I wyd. Kościan 1936).*
1992 *Wesele biskupiańskie. Gostyń: Gostyńskie Towarzystwo Kulturalne.*

- Chętnik Adam
1983 *Instrumenty muzyczne na Kurpiach i Mazurach*, red. Stanisław Olędzki. Olsztyn: Wyd. Pojezierze.
- Chmara Józef (red.)
1937 *Lubelska pieśń ludowa*. T. I. Lwów–Warszawa: Książnica Atlas.
- Chybiński Adolf
1907 *O metodach zbierania i porządkowania melodii ludowych*. „Lud” T. XII, s. 171–201. Reedyca w: Adolf Chybiński: *O polskiej muzyce ludowej. Wybór prac etnograficznych*. Red. L. Bielawski. Kraków: PWM 1961, s. 23–57.
- 1924 *Instrumenty muzyczne ludu polskiego na Podhalu*. „Prace i Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, s. 3–141. Reedyca w: Adolf Chybiński: *O polskiej muzyce ludowej. Wybór prac etnograficznych*. Red. L. Bielawski. Kraków: PWM 1961, s. 245–420.
- Chyżyński Marian
2000 *Czyście nas radzi, czyście nie radzi... Pieśni ludowe*. Monografia Zespołu Śpiewaczego z Rozkopaczewa. Lublin: Wyd. Polihymnia.
- 2001 *Oj, nade wsią rucianą wianeczku*. Monografia Zespołu Śpiewaczego z Tuszowa. Lublin: WDK i Gminny Ośrodek Kultury w Jabłonie.
- Cocchiara Giuseppe
1971 *Dzieje folklorystyki w Europie*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Cooley Timothy
2005 *Making Music in the Polish Tatras: tourists, ethnographers and mountain musicians*. Indiana University Press 2005.
- Czekanowska Anna
1956 *Pieśń ludowa Opoczyńskiego na tle problematyki etnograficznej*. W: *Studia Muzykologiczne*, red. Józef Chomiński, t. 5, s. 444–553.
- 1961 *Pieśni bilgorajskie. Przyczynek do interpretacji polskiego pogranicza południowo-wschodniego*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne”, t. 18, cz. 2. Wrocław: PTL.
- 1971 *Etnografia muzyczna. Metodologia i metodyka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. II wyd. 1988 Bydgoszcz: Pomorze.
- 1972 *Ludowe melodie wąskiego zakresu w krajach słowiańskich. Przegląd dokumentacji źródlowych, próba klasyfikacji metodą taksonomii wrocławskiej*. Kraków: PWM.
- 1981 *Kultury muzyczne Azji*. Kraków: PWM.
- 1983 *Główne kierunki i orientacje etnomuzykologii współczesnej. Refleksje metodologiczne*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- II wyd. *Etnomuzykologia współczesna*, 1987 Bydgoszcz: Pomorze.
- 1990a *Studien zum Nationalstil der polnischen Musik [Studia nad stylem narodowym muzyki polskiej]*. W: *Köhler Beiträge zur Musikforschung*, vol. 163. Herausgegeben von Robert Günther. Regensburg: Gustaw Bosse Verlag.
- 1990b *Polish Folk Music: Slavonic Heritage – Polish Tradition – Contemporary Trends*. Edited by John Blacking. Cambridge: University Press.
- 1999 *Muzyka ludowa dzisiaj – Irregularność interpretacji*. W: *Dziedzictwo europejskie a polska kultura muzyczna w dobie przemian*. Red. A. Czekanowska. Kraków: Musica Iagellonica.
- 2000 *Pathways of Ethnomusicology. Selected Essays*. Red. Piotr Dahlig. Warszawa: Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego i Towarzystwo Naukowe Warszawskie.

- 2001a *Pierwszy i drugi byt folkloru*. „Gadki z Chatki”, Lublin, nr 2.
- 2001b *Kultura tradycyjna dziś: czynnik stymulacji czy wspomnienie przeszłości? Z badań nad kulturą muzyczną Polski północno-wschodniej*. „Muzyka” nr 3.
- Czernik Stanisław
1951 *Poezja chłopów polskich*. Warszawa: Czytelnik.
- 1958 *Polska epika ludowa*. Wrocław: Ossolineum
- 1962 *Stare złoto. O polskiej pieśni ludowej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Dadał-Kozicka J. Katarzyna
1992 *Śpiewają mi jako umiesz*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- 1996 *Folklor sztuką życia. U źródeł antropologii muzyki*. Warszawa: Instytut Sztuki PAN.
- Dahlig (-Turek) Ewa
1991 *Ludowa gra skrzypcowa w Kieleckiem*. Kraków: PWM.
- 2001 *Ludowe instrumenty skrzypcowe w Polsce*. Warszawa: IS PAN.
- Dahlig Piotr
1987 *Muzyka ludowa we współczesnym społeczeństwie*, red. Magdalena Stokowska. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- 1988 *Instrumentarium muzyczne w dziełach etnograficznych Oskara Kolberga*. „Muzyka”, red. Elżbieta Dziębowska, Katarzyna Morawska. Wrocław–Warszawa: Ossolineum, rok XXXIII, nr 3 (130), s. 71–98.
- 1993 *Ludowa muzyka w komentarzach i opiniach wykonawców w Polsce*. Warszawa: IS PAN.
- 1998 *Tradycje muzyczne a ich przemiany. Między kulturą ludową, popularną i elitarną Polski międzywojennej*. Warszawa: IS PAN.
- 1999 *Z badań nad tradycjami muzycznymi na Ziemiach Zachodnich i Północnych*. *Cymbaliści z Kresów Wschodnich*. „Lud”, red. Zbigniew Jasiewicz. Poznań–Warszawa–Wrocław: PTL, t. LXXXII za rok 1998, s. 133–155.
- 2000 *Wczesna etnomuzykologia polska w świetle korespondencji*. W: *Muzykologia u progu trzeciego tysiąclecia. Teoria i praktyka*. XXIX Ogólnopolska Konferencja Muzykologiczna Związku Kompozytorów Polskich. Red. L. Bielawski, J. Katarzyna Dadał-Kozicka, Agnieszka Leszczyńska. Warszawa: Akademia Muzyczna im. F. Chopina. IS PAN, s. 155–174.
- 2003a *Stanisław Birzowoy (1901–1983) jako klasyk wśród śpiewaków ludowych*. „Przeгляд Muzykologiczny”. *Rocznik Instytutu Muzykologii UW*, red. Zbigniew Skowron, s. 5–22.
- 2003b *Muzyka Adventu. Mazowiecko-podlaska tradycja gry na ligawce*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Instytut Sztuki PAN, Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dąbrowska Grażyna
1979 *W kręgu tańców ludowych*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 1980 *Taniec ludowy na Mazowszu*. Kraków: PWM.
- 1981 *Taniec ludowy*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*, t. 2, red. Wanda Biernacka i in. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum, s. 285–326.
- 1985 *Wesele kurpiowskie*. Kraków: PWM.
- 1991 *Tańczę dobrze. Tańce polskie*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- 1997 *Taniec, rytuał i muzyka*. Red. L. Bielawski, G. Dąbrowska. Warszawa: Polskie Towarzystwo Etnochoreologiczne, Instytut Sztuki PAN, Instytut Kultury.
- 2006 *Leksykon tańców polskich*. Warszawa: Muza.

- Dekowski Jan Piotr, Hauke Zbigniew
1981 *Folklor regionu opoczyńskiego*. Warszawa: COMUK.
- Dekowski Jan Piotr, Łuczowski Jan
1990a *Pieśni dożynkowe Środkowej Polski*. Łódź: Łódzki Dom Kultury. Opoczno: Muzeum Regionalne.
1990b *W kręgu zwyczajów i obrzędów Polski Środkowej*. Łódź: Łódzki Dom Kultury. Opoczno: Muzeum Regionalne.
- Dera Marek
2002 *Śpiewnik Wieluński. Cz. I. Wieluń: Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Starostwo Powiatowe i Urząd Miejski w Wieluniu.*
2003 *Ludowa muzyka instrumentalna dawnej Ziemi Wieluńskiej*. Wieluń: Starostwo Powiatowe i Urząd Miejski w Wieluniu.
- Drabecka Maria
1963 *Polskie tańce ludowe w dziełach Oskara Kolberga*. Warszawa: Centralna Poradnia Amatorskiego Ruchu Artystycznego.
- Drabecka Maria, Krzyżaniak Barbara, Lisakowski Jarosław
1978 *Folklor Warmii i Mazur*. Warszawa: COMUK.
- Dunin Janusz
1974 *Papierowy bandyta. Książka kramarska i brukowa w Polsce*. Łódź: Wyd. Łódzkie.
- Dziurowicz-Kasza Małgorzata
1997 *Taniec obrzędowy „służba” i jego miejsce w obrzędowości weselnej*. W: *Taniec, rytuał i muzyka*. Red. G. Dąbrowska. L. Bielawski. Warszawa: IS PAN, Instytut Kultury.
- Dygacz Adolf
1975 *Ludowe pieśni górnicze w Zagłębiu Dąbrowskim. Studium folklorystyczne*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy.
1987 *Pieśni ludowe miasta Katowic. Źródła i dokumentacja*. Katowice: Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.
1995 *Pieśni górnicze. Wybór źródeł i opracowanie*. Katowice: Górnośląska Oficyna Wydawnicza.
- Dygacz Adolf (red.)
1981 *Polskie instrumenty ludowe. Studia folklorystyczne*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
1994 *Z zagadnień polskiej kultury muzycznej. Studia folklorystyczne*, red. A. Dygacz, Jolanta Bauman-Saulakowska. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- Fojcik Jan
1983 *Śląski ruch śpiewaczy 1945–1974*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy.
- Frasankiewicz Dorota
1985 *Charakter repertuaru pieśni święckich Starobrzeźdowców zamieszkałych na terenie Polski*. „Muzyka” nr 1, s. 59–70.
1995 *Teoria muzyki prawosławnej i jej znaczenie dla muzyki ludowej*. W: *Dziedzictwo europejskie a polska kultura muzyczna w dobie przemian*. Red. A. Czekanowska. Kraków: Musica Iagellonica, s. 131–139.
- Fuks Marian
1989 *Muzyka ocalona. Judaica polskie*. Warszawa: Wyd. Radia i Telewizji.

- Gadomski Henryk (red.)
1997–2003 *Puszcza kurpiowska w pieśni*. *Dziela zebrane ks. Władysława Skierkowskiego*. T. 1–3. Ostrołęka: Związek Kurpiów.
- Gawrońska Bronisława
1935 *Pieśni ludowe ziemi wileńskiej i nowogrodzkiej*. Wilno.
- Głapa Adam, Kowalski Alfons
1961 *Tańce i zabawy wielkopolskie*. Biblioteka Popularna pod red. K. Zawistowicz-Adamskiej. t. III. Wrocław.
- Głogier Zygmunt
1892 *Pieśni ludu*. Opracowanie muzyczne Zygmunt Noskowski. Kraków: W. L. Anczyc.
- Głos Jerzy
1988 *Przewodnik po dawnym instrumentarium dla potrzeb ikonografii zabytkowych instrumentów muzycznych*. Legnica: Legnickie Towarzystwo Muzyczne.
- Habela Jerzy, Kurzowa Zofia
1989 *Lwowskie piosenki uliczne, kabaretowe i okolicznościowe do 1939 roku*. Kraków: PWM.
- Hajduk Mikołaj
1997 *Pesni Belastoczynny*. Minsk.
- Halski Czesław Roman
1992 *Folk Music in Poland. Songs – Dances – Instruments. A Study of Their Origins and Their Development*. London: Polish Cultural Foundation.
- Hernas Czesław
1965 *W kalinowym lesie. T. 1 U źródeł folklorystyki polskiej; T. 2 Antologia polskiej pieśni ludowej ze zbiorów polskich XVIII w.* Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Hławiczka Karol
1968 *Melodie Wacława z Szamotuł, Cypriana Bazylika i Mikołaja Gomółki w Kancjonale Brzeskim*. „Muzyka” nr 1, s. 95–100; nr 2 s. 83–92.
- Hobsbawm Eric
1983 *Inventing Tradition. W: The Invented Tradition*. Red. Eric Hobsbawm, Terence Ranger. Cambridge: University Press.
- Hryniewiecka Jadwiga
1990 *Pięć tańców polskich*. Wyd. 3. poprawione. Warszawa: COMUK.
- Jackowski Jacek
2005 *Zwyczaj gry na kotlech w Łowickiem. Źródła historyczne i praktyka współczesna*. W: *30 lat Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szymbarku*. Szymbark.
- Janas Tomasz
1999 *Folk w Polsce – próba prezentacji*. „Czas Kultury”, Poznań, nr 1.
2000 *Czy to nadal „czas folku”? „Czas Kultury”, Poznań, nr 4.*
2002 *Nowa tradycja. Czy nowa tożsamość? „Czas Kultury”, Poznań, nr 4–5.*
- Januszczyk Halina, Cieślińska Emma
1988 *Folklor taneczny południowego Podlasia*. Białą Podlaska: Podlaskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

- Jaworska Elżbieta
1990 *Katalog polskiej ballady ludowej*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, Ossolineum.
- Jędrzejewiczowa Baudouin de Courtenay Ehrenkreutz Cezaria
1929 *Ze studiów nad obrzędami weselnymi ludu polskiego*. Cz. I. *Forma dramatyczna obrzędowości weselnej*. Wilno: Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- 1935 *O tańcach ludowych w Polsce*. „Teatr Ludowy”, R. 27, nr 8.
- Kadłubiec Karol Daniel
1995 *Górnicy śmiech. Komizm ludowy pogranicza czesko-polskiego*. Wrocław: PTL.
- Kadłubiec Karol Daniel (red.)
1995 *Kultura ludowa na pograniczu*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- 1999 *Folklorystyka na przełomie wieków*. Katowice: Wyd. Stowarzyszenia Pro Filia.
- Kamiński Lucjan
1932 *Z badań nad folklorem muzycznym Wielkopolski*. „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, nr 3.
- 1936 *Pieśni ludu pomorskiego*. Cz. I – *Materiały*, seria I – *Pieśni i Kaszub Półudniowych*. Toruń: Instytut Bałtycki.
- 1938 *Śpiewnik pomorski*. Poznań.
- Kamiński Włodzimierz
1971 *Instrumenty muzyczne na ziemiach polskich*. Kraków: PWM.
- Kapełus Helena
1991 *O turze zlotorogim. Szkice kołędowe*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Kapełus Helena, Kryżanowski Julian (red.)
1970–1982 *Historia folklorystyki polskiej*. T. 1. 1800–1863 (1970), t. 2. 1864–1918 (1982). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kapełus Magdalena, Engelking Anna (red.)
2002 *Fascynacje folklorystyczne. Księga poświęconą pamięci Heleny Kapełus*. Warszawa: wyd. AGADE.
- Kiszczak Tadeusz
1986 *Pieśni ludowe z Mazowsza Północnego*. Kraków: PWM.
- Kleczyński Jan
1888 *Melodye zakopiańskie i podhalańskie*. „Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego”, t. XII.
- Klukowski Józef
1972 *Samy robimy zabawki i instrumenty muzyczne*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kolberg Oskar
1962–2002 *Dziela Wszystkie*. T. 1–84. Wrocław–Poznań–Warszawa–Kraków.
- Kolessa Filaret
1933 *Charakterystyka ukraińskiej muzyki ludowej*. „Lud Słowiański”, t. III, z. 1.
- Konopka Józef
1840 *Pieśni ludu krakowskiego*. Kraków. [Reprint 1974. Wrocław: Ossolineum]

- Kopa Stefan
1994 *Repertuar Zespołów Folklorystycznych Białostoczczyzny*. Zeszyt nr 2. *Zespół Śpiewaczy z Dobrywody*. Białystok: Oficyna Wydawnicza Wojewódzkiego Ośrodka Animacji Kultury.
- 1995 *Repertuar Zespołów Folklorystycznych Białostoczczyzny*. Zeszyt nr 3. *Folklorystyczny Zespół Śpiewaczy „Tynieńczyki” z Tyniowicz*. Białystok: Oficyna Wydawnicza Wojewódzkiego Ośrodka Animacji Kultury.
- Kopczyńska-Jaworska Bronisława (red.)
1976 *Folklor robotniczej Łodzi*. Pokłosie konkursu. „Literatura ludowa” r. XII–XV, red. tomu B. Kopczyńska-Jaworska, J. Kucharska, J. P. Dekowski. Wrocław: PTL.
- Kopernicki Izidor
1890 *Śmierć Oskara Kolberga*. „Wisła”, t. IV, s. 511.
- Kopczek Alina
1987 *Śpiewnik Macierzy Ziemi Cieszyńskiej*. Cieszyn: Towarzystwo Miłośników Regionu.
- 1993 *Folklor Muzyczny Beskidu Śląskiego*. *Materiały pomocnicze do analizy pieśni ludowych*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- Kopczek Alojzy
1984 *Instrumenty muzyczne Beskidu Śląskiego i Żywieckiego*. *Aerofony proste i ich repertuar*. Bielsko Biala: Beskidzkie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.
- 1989 *Ludowe narzędzia z ceramiki na ziemiach polskich*. Katowice: wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- 1990 *Nauka gry na okarynie*. Skrypt dla studentów wychowania muzycznego i nauczania początkowego. Katowice: Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego.
- 1996 *Ludowe instrumenty muzyczne polskiego obszaru karpacczego*. Rzeszów: Muzeum Okręgowe.
- Kopczek Alojzy, Ruszel Krzysztof (red.)
1995 *W kręgu badań nad folklorem*. Materiały konferencyjne w dziesięciolecie śmierci Franciszka Kotuli. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Kotoński Włodzimierz
1956 *Góralski i zbójnicki. Tańce górali podhalańskich*. Kraków: PWM.
- Kotula Franciszek
1979 *Muzykanty*. Posłowie Jadwiga Sobieska. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Kowska Jolanta
1991 *Taniec drzewa życia*. *Uniwersalia kulturowe w tańcu*. Warszawa: Instytut Historii Kultury Materialnej PAN.
- 1995 *Kolo bogów*. *Ruch i tańce w mitach i obrzędach*. Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Kowalski Piotr
1990 *Współczesny folklor i folklorystyka*. *O przedmiocie poznania w dzisiejszych badaniach folklorystycznych*. Wrocław: PTL. „Literatura ludowa”, tom zbiorczy 1–6 (XXXIV) za rok 1990 pod red. Czesława Hernasa.
- Kozłowski Bonifacy
2004 *Folklor muzyczny i taneczny Puszczy Białej*. Warszawa: Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki.

- Ligeza Józef, Stoński Stefan Marian
1937, 1939 *Pieśni ludowe z Polskiego Śląska wydali i komentarzem zaopatrzyli...* T. II, z. 3. *Pieśni balladowe, o zalotach i miłości*. Kraków (1937); T. III, z. 1. *Pieśni o miłości*. Kraków (1939); Polska Akademia Umiejętności.
- Ligeza Józef, Ryling Franciszek
1961 *Pieśni ludowe ze Śląska*. T. III, z. 2. *Pieśni rodzinne*. Katowice.
- Linette Bogusław
1970a *Folklor muzyczny a folklorizm*. W: *Folklor w życiu współczesnym*. Red. B. Linette. Poznań: Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne.
1970b *Problematyka folkloru współczesnego na tle rzeczywistości kulturowej Ziemi Lubuskiej*. W: *Między dawnymi a nowymi laty...* Studia folklorystyczne pod red. J. Krzyżanowskiego. Wrocław-Warszawa-Kraków: Ossolineum, s. 151-202.
- 1981 *Obrzędowe pieśni weselne w Rzeszowskiem. Typologia wątków muzycznych jako kryterium wyznaczenia regionu etnograficznego*. Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Krajowa Agencja Wydawnicza.
- 1987 *Folklor muzyczny w procesie integracji społeczno-kulturowej na ziemiach zachodnich i północnych*. W: *Etnologia i folklorystyka wobec problemu tworzenia się nowego społeczeństwa na ziemiach zachodnich i północnych*, red. Dorota Simonides. Opole: Instytut Śląski, s. 165-179.
- Lipiński Józef J.
1842 *Piosnki ludu wielkopolskiego*. Poznań.
- Lisakowski Jarosław
1965 *Nieznane ludowe instrumenty muzyczne. Basy kaliskie*. „Muzyka” nr 3, s. 3-19.
1967 *Nieznane ludowe instrumenty muzyczne w Polsce. Bębny osznurowane*. „Muzyka” nr 4, s. 37-45.
- 1971 *Pieśni kaliskie*. Kraków: PWM.
1980 *Pieśni ludowe regionu kozła*. Zielona Góra: Wojewódzki Dom Kultury.
1983 *Pieśni ludowe z nad Prosną*. Kalisz: Federacja Towarzystw Kulturalnych Ziemi Kaliskiej.
- 1988 *Pieśni ludowe południowo-zachodniej Wielkopolski*. Leszno: WDK.
- Lissa Zofia
1949 *Początek przełomu. Po Festiwalu Muzyki Ludowej*. „Kuznica” nr 24.
- Ludwicka Joanna
1983 *Śpiewnik łódzki*. T. II. Z podwórek i ulic, red. Tadeusz Szewera. Łódź: Łódzki Dom Kultury, Towarzystwo Przyjaciół Łodzi.
- Łuczowski Jan
1985 *Pieśni ludowe regionu opoczyńskiego*. Łódź: Łódzki Dom Kultury.
- Madejski Zbigniew, Szelka Paweł
1936 *Kaszubskie pieśni i tańce ludowe*. Wejherowo.
- Majchrzak Józef
1983 *Polska pieśń ludowa na Dolnym Śląsku*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Marcinkowa Janina
1996 *Tańce Beskidu i Pogórza Cieszyńskiego*. Warszawa: Centrum Animacji Kultury.

- Kozłowski Józef
1977 *Śpiewy proletariatu polskiego*. Kraków: PWM.
- Krawczyk-Wasilewska Violetta (red.)
1992-1998 *Ecology and Folklore*. T. 1-3. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Kroh Antoni (red.)
2000 *Spisz. Wielokulturowe dziedzictwo*. Sejny: Pogranicze - sztuka kultur narodów.
- Krupowies Maria
1999 *Polska pieśń ludowa na Litwie. Analiza filologiczna i etnomuzykologiczna*. Antologia. Dysertacja doktorska. IS PAN.
- 2000 *Polskie pieśni ludowe na Litwie*. Warszawa: Ogólnopolski Klub Miłośników Litwy.
- Krzyżaniak Barbara, Pawlak Aleksander
2002 *Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały*. Warmia i Mazury. T. 1-5, red. L. Białewski. Warszawa: IS PAN.
- Krzyżanowski Julian
1961 *Na drogach i bezdrożach naszej pieśni ludowej*. „Literatura ludowa” nr 1-2, s. 79-89.
- Krzyżanowski Julian (red.)
1965 *Słownik folkloru polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Kubinowski Dariusz
2002 *Etnopedagogia taneczna w okresie transformacji*. Lublin: UMCS.
- Kubinowski Dariusz (red.)
1998 *Taniec we współczesnej kulturze i edukacji*. Lublin: UMCS.
- 2000 *Taniec, choreologia, humanistyka*. Tom jubileuszowy dedykowany profesorowi Roderykowi Langemu. Poznań: Rhythmos.
- Kurpiński Karol
1820 *O pieśniach w ogólności*. „Tygodnik Muzyczny” nr 8, s. 29-30; nr 9, s. 33-34.
- Lachner Józef
1988 *Podkrakowskie piosenki ludowe*. Kraków: Stowarzyszenie folklorystyczne „Teatr Regionalny”.
- Lange Roderyk
1978 *Tradycyjny taniec ludowy w Polsce i jego przeobrażenia w czasie i przestrzeni*. Londyn: Polski Uniwersytet na Obczyźnie.
- 1988 *O istocie tańca i jego przejawach w kulturze: perspektywa antropologiczna*. Kraków: PWM.
- 1995a *Podręcznik kinematografii według metody Labana-Knuista*. Poznań: Ars nova (I wyd. 1975 Kraków: PWM).
- 1995b *Taniec ludowy w pracach Muzeum Etnograficznego w Toruniu*. Metoda pracy i kwestionariusz. Poznań 1995: Instytut Choreologii w Poznaniu.
- Lange Roderyk, Krzyżaniak Barbara, Pawlak Aleksander
1979 *Folklor Kujaw*. Warszawa: COMUK. II wyd. 2001 Poznań: Rhythmos, Fundacja Instytutu Choreologii.
- Lewińska Teresa
2001 *Polskie ludowe instrumenty muzyczne*. Katalog zbiorów Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie. Warszawa: PME.

- Maślanka Julian
1965 *Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne*. Prace Komisji Historycznoliterackiej PAN. Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum.
- Matłowski Bogdan
1998 *Ogólnopolskie turnieje instrumentalistów ludowych w Gryfnie*. Gryfino.
2002 *Tradycje polskiej muzyki ludowej w kulturze Pomorza Zachodniego w latach 1945–1970*. Szczecin: Wyd. „Dokument”. Ołczyńska Archiwum Państwowego.
2006 *Cymbaliści na Pomorzu Zachodnim po 1945 roku. Spadkobiercy Janiela*. Szczecin: Książnica Pomorska.
- Matłowski Bogdan (red.)
1997 *Współczesna twórczość na Pomorzu Zachodnim*. Wolin.
1998 *Problemy folkloru na Pomorzu Zachodnim*. Kamień Pomorski, Szczecin: Artdeco.
- Matyka Henryk
1991 *The Folk Dance and Costume Atlas of Poland*. Rainham, Essex: Britton and Walland Printers Ltd.
- Michajłowa Katia
2002 *Dział wędrowny jako postać mediacyjna w kulturze ludowej Słowian*. W: *Fascynacje folklorystyczne. Księga poświęcona pamięci Heleny Kapelaś*, red. Magdalena Kapelaś, Anna Engelking: Warszawa: wyd. AGADE, s. 101–108.
- Michalec Anna
1990 *Miejsce polskich pieśni religijnych w Działach Wszystkich Oskara Kolberga*. „Twórczość Ludowa” nr 4, s. 13–16.
- Mierczyński Stanisław
1930 *Muzyka Podhala*. Lwów; II wyd. – 1949 Kraków: PWM; III wyd. – 1973 Kraków: PWM.
- 1935 *Pieśni Podhala*. Warszawa: Książnica Atlas.
- Mike Emil
1934 *Pieśni Orawskie*. Lipnica Wielka: Związek Spisko-Orawski.
- Mike Emil, Chybiński Adolf
1957 *Pieśni Orawskie*. Kraków: PWM.
- Mikś Józef
1990 *Pieśni ludowe Ziemi Żywieckiej*. Wydanie II rozszerzone (I wyd. 1968). Żywiec: Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej.
1997 *Muzyka Beskidu Żywieckiego* (transkrypcje kapeli: dudy i skrzypce). Bielsko Biala: Wojewódzki Ośrodek Kultury.
- Mincewicz Jan
1992 *Pieśni Wileńszczyzny*. Olsztyn: Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej.
- Mioduszewski Michał Marcin
1838, 1842, 1853 *Śpiewnik kościelny czyli Pieśni Nabożne z Melodjami w Kościele Katolickim używane a dla wygody Kościołów Parafialnych przez X. M. M. Mioduszeńskiego zebrane*. Kraków.
1843 *Pastorałki i kolędy z melodjami, czyli Piosnki wesołe ludu w czasie świąt Bożego Narodzenia po domach śpiewane*. Kraków.

- Mojsak Edward
1991 *Szkola gry na cymbałach*. Szczecin: Zamek Książąt Pomorskich.
1998 *Pieśni ludowe i popularne ziemi wileńskiej i nowogródzkiej*. Szczecin: Pomorska Fundacja Pomocy Wsi.
- Mordarski Ludwik, Mordarski Leszek
2005 *Muzyka Ziemi Limanowskiej*. Warszawa: Sekcja Polska Conseil International des Organisations de Festivals de Folklore et d'Art Traditionnel (C.I.O.F.F.).
- Moszyński Kazimierz
1967 *Kultura ludowa Słowian*. T. II, *Kultura duchowa*, cz. 2. Warszawa: Książka i Wiedza, wyd. II (wyd. I – 1939).
- Matyka Władysław
2004 *Śpiewnik górali polskich*. Milówka: Beskidzkie Towarzystwo Oświatowe.
- Mroczek Janusz
1966 *Pieśni sobótkowe u Łemków*. „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku”, t. 4.
Murawski Józef, Sokołowski Izabela i Janusz
1998 *Pieśni i przyspiewki ludowe „Pogranicza”* (zespołu śpiewaczego z Szypliszek). Suwałki: Wyd. Zbigniew J. Filipkowski.
- Muszkalska Bożena
2001 *Uwzniesienie iskiei bożych – modlitwy w polskich synagogach*. „Czas Kultury”, nr 5–6, s. 202–207.
- Nawrocka-Wysocka Arleta
2002 *Śpiewy protestanckie na Mazurach*. Warszawa: IS PAN.
- Niemczyk Dorota
1997 *Ustna tradycja muzyczna a świadomość narodowa mniejszości polskiej wsi Mikianice i Narkuny*. Praca magisterska w Zakładzie Muzykologii Instytutu Historii Sztuki UAM w Poznaniu.
- Nita Zbigniew, Tryka Lidia
1995 *Z Kolbergiem po Ziemi Janowskiej*. Janów Lubelski: Janowski Ośrodek Kultury.
- Noll William H.
1986 *Peasant Music Ensembles in Poland. A Culture History*. Ann Arbor: University of Washington.
- Nowak Józef K.
1993 *Wesele żywieckie*. Red. Janina Szymańska, transkrypcje muzyczne Katarzyny Dadał-Kozickiej (na podstawie nagrań Józefa Karola Nowaka i jego siostry Józefy Anny Wójcik, znajdujących się w Archiwum Fonograficznym im. Mariana Sobieskiego). Warszawa: IS PAN.
- Nowak Tomasz
2003 *Muzyka instrumentalna i taniec w tradycjach społeczności polskiej na Wileńszczyźnie*. „Przegląd Muzykologiczny”. Rocznik Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, red. Zbigniew Skowron, t. III, s. 81–108.

- 2004 *Polskie śpiewy religijne w życiu społeczności polskiej na wsi podwileńskiej*. W: *Complexus effectuum musicologiae*. Studia Mirosłao Perz septuagenario dedicata. Warszawa: Rabid, s. 299–306.
- 2005 *Tradycje muzyczne społeczności polskiej na Wileńszczyźnie*. Warszawa: TNW.
- Nyrkowski Stanisław
- 1977 *Karnewal dziadowski. Pieśni wędrownych śpiewaków (XIX–XX w.)*. Wybór i opracowanie... Wstępem poprzedził Julian Krzyżanowski. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Oleński Stanisław
- 1978 *Polskie instrumenty ludowe*. Zdjęcia: Zbigniew Kamiński. Kraków: PWM.
- Ostrowska Irena (red.)
- 1980 *Różne formy lańców polskich*. Warszawa: COMUK.
- Ostrowski Kazimierz
- 1985 *Pieśniarz z ziemi jezior. O Wincentym Rogali z Wielki. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie*.
- Panek Wacław
- 1988 *Marsz. marsz Polonia. Pieśni, z którymi szliśmy do niepodległości*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Pawlak Aleksander
- 1981 *Folklor muzyczny Kujaw*. Kraków: PWM.
- Pawlak Danuta i Aleksander
- 1967 *Instrumenty muzyczne*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. III, red. Józef Bursztia. Poznań, s. 269–297.
- Pękacz Jolanta
- 1985 *Melodie kołęd ludowych Rzeszowskiego*. Prace i materiały z badań etnograficznych, t. 5. Rzeszów: Muzeum Okręgowe, s. 77–210.
- Pietruszyńska (Sobieska) Jadwiga
- Dudy wielkopolskie... Archiwum Etnograficzne Instytutu Zachodniopolskiego Uniwersytetu Poznańskiego*, z. 2. Poznań. Reedycja w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac pod red. L. Bielawskiego. Kraków: PWM 1973, s. 75–136.
- Pilecki Czesław
- 1972 *"Gajdy". Ludowy instrument muzyczny w Beskidzie Śląskim*. „Roczniki Etnografii Śląskiej”, t. 4. Wrocław, s. 90–146.
- Piotrowski Marcin
- 1986 *Zespół folklorystyczny w życiu kulturalnym wsi współczesnej: studium wybranych zespołów Polski Centralnej*. Warszawa: COMUK.
- Pluciński Jan
- 1987 *Wesele śpiśkie*. Oprac. Krystyna Kwaśniewicz. Kraków: PWM.
- Platek Piotr
- 1976 *Albośmy to jacy tacy. Zbiór pieśni Krakowiaków wschodnich i zachodnich*. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza.

- Phomiński Mateusz
- 2002 *O śląską nutę. Kultura muzyczna Śląska w latach 1922–1939*. Kraków: Musica Jagiellonica.
- Poliński Aleksander
- 1907 *Dzieje muzyki polskiej w zarysie*. Lwów: E. Wende.
- Popławska Dorota
- 1996 *Średniowieczne instrumenty strunowe na ziemiach Polski, Czech i Rusi*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji Zabytków.
- Pospiech Jerzy
- 1977 *Tradycje folklorystyczne na Śląsku w XIX i XX wieku (do roku 1939)*. Warszawa–Wrocław: Ossolineum.
- Proszak Jan
- 1955 *Kultura muzyczna Warszawy XVIII wieku*. Kraków: PWM.
- 1959 *Zbiór Rejznera. „Muzyka” nr 3*, s. 60–80.
- 1979 *Studem wieków pieśni polskiej. Śpiewnik dla młodzieży z komentarzem historycznym*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Prószyński Stanisław
- 1994 *Świat mechanizmów grających*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Przerembski Zbigniew J.
- 1994 *Styl i formy melodyczne polskich pieśni ludowych*. Warszawa: IS PAN.
- Pydyński Krzysztof (red.)
- 1994–2002 *Folklor muzyczny woj. konińskiego*, z. 1. Malanów; z. 2. Grzymiszew; z. 3. Władysławów; z. 4. Kramsk; z. 5. Strzałkowo; z. 6. Babiak. Konin: Centrum Kultury i Sztuki.
- Roger Juliusz
- 1991 *Pieśni ludu polskiego w Górnym Śląsku*. Wydanie fototypiczne z 1863 r., wstęp Piotr Świerc. Opole: Instytut Śląski w Opolu.
- Roliński Adam
- 1989 *A gdy na wojenkę szli ojczyźnie służyć. Pieśni i piosenki żołnierskie z lat 1914–1918*. Antologia. Opracował... Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Roliński Adam, Romanowski Andrzej
- 1994 *Pokój z Sowietami spisaniem bagnietami. Antologia poezji patriotyczno-wojennej lat 1918–1922*. Zebrał i opracował... Kraków: Wyd. „Księgarni Akademickiej”.
- Romanowski Andrzej
- 1990a *Rozkwitaty pąki białych róż... Wiersze i pieśni z lat 1908–1918 o Polsce, o wojnie i o żołnierzach*. Wybrał, opracował i wstępem opatrzył... Warszawa: „Czytelnik”, t. 1–2.
- 1990b *„Przed złotym czasem”. Szkice o poezji i pieśni patriotyczno-wojennej lat 1908–1918*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”.
- Rombowski Aleksander
- 1953 *Ludycje wiesne. Zabytek literatury ludowej z połowy XVI wieku*. Wrocław: Biblioteka Uniwersytecka.

- Sadownik Jan
1956 *Z zagadnień klasyfikacji treści tekstów pieśniewowych*. „Polska Sztuka Ludowa” nr 6, s. 343–354.
- 1957 *Próba klasyfikacji i hasłowej systematyki pieśni ludowej przeprowadzona na przykładzie 1250 tekstów pieśni góralskich*. W: *Pieśni Podhala*. Antologia, red. J. Sadownik. Kraków: PWM. II wyd. Kraków 1971.
- Sankiewicz-Fraćkowska Marlena
1978 *Polskie pieśni żołnierskie z okresu I wojny światowej. Próba systematyki i kwalifikacji przeobrażeń*. W: *Studia Etnomuzikologiczne*, red. Anna Czekanowska i Ludwik Bielawski. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum, s. 49–142.
- Sart Marek
1989 *O mój rozmarynie. Śpiewnik 1914–1939. Wybór i opracowanie...* Warszawa: Wydawnictwo Muzyczne „Fuga”.
- Sendziejewicz Elżbieta
1989 *Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym 1967–1987*. Lublin: Krajowa Agencja Wydawnicza.
- Stejna-Bernady Olga
1989 *Polskie harmonie i ich funkcja w kulturze do 1939 roku*. Dysertacja doktorska. Warszawa, IS PAN, maszynopis.
- Simonides Dorota (red.)
1976 *Folklor robotniczej Łodzi*. Pokłosie konkursu. „Literatura ludowa”, r. XII–XV, red. tomu B. Kopczyńska-Jaworska, J. Kucharska, J. P. Dekowski. Wrocław: PTL.
- 1988 *Górnicy stan w wierzeniach, obrzędach, humorze i pieśniach*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy.
- 1989 *Folklor Górnego Śląska*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”.
- 1995 *Folklorystyka. Dylematy i perspektywy*. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.
- ks. Skierkowski Władysław
1928–1934 *Puszcza kurpiowska w pieśni*. Cz. I, II, z. 1–3. Płock.
- 1997–2003 *Puszcza kurpiowska w pieśni*. *Dziela zebrane*. T. 1–3, red. Henryk Gadomski. Ostrołęka: Związek Kurpiów.
- Sławińska (-Dahlig) Ewa
2003 *Świadomość „piękna” i „ładności” w wypowiedziach muzyków z Polski centralnej*. „Przegląd Muzykologiczny”. Rocznik Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, red. Zbigniew Skowron, t. III, s. 69–80.
- Sobczak Magdalena
2002 *Muzyczne odrodzenie*. „Gadki z Chatki”. Lublin, nr 6 (43).
- Sobiescy Jadwiga i Marian
1950 *Instrukcja w sprawie zbierania polskiej pieśni i muzyki ludowej*. „Muzyka” nr 2, s. 30–49. Wznowienie w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac pod red. L. Bielawskiego. Kraków: PWM 1973, s. 445–476.
- 1952 *Diafonia w Pieninach*. „Muzyka” nr 9–10. Wznowienie w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy...*, s. 344–360.
- 1954 *Szlakiem kozła lubuskiego*. Kraków: PWM.

- 1960 *Tempo rubato u Chopina i w polskiej muzyce ludowej*. „Muzyka” nr 3, s. 30–41. Wznowienie w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac pod red. L. Bielawskiego. Kraków: PWM 1973, s. 430–441.
- 1973 *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac Jadwigi i Marianna Sobieskich pod redakcją Ludwika Bielawskiego. Kraków: PWM (tamże bibliografia).
- Sobieska Jadwiga
1957 *Wielkopolskie śpiewki ludowe*. Kraków: PWM.
- 1959–1962 *Materiały do nauki o polskim folklorze muzycznym*. Materiały pomocnicze dla nauczycieli szkół i ognisk artystycznych, z. 29, 33, 51. Cz. I 1959, stron 56; cz. II 1960: *Ogólna charakterystyka polskiej muzyki ludowej*, stron 52; cz. III 1962: *Oblicze muzyczne polskiej pieśni ludowej*, stron 82. Warszawa: Centralny Ośrodek Poradnictwa Szkolnictwa Artystycznego (na prawach skrytu).
- 1964 *Transkrypcja muzyczna dokumentalnych nagrań polskiego folkloru*. „Muzyka” nr 3–4, s. 68–110.
- 1968 *Folklor muzyczny w praktyce i nauce*. W: *Polska współczesna kultura muzyczna 1944–1964*. Red. Elżbieta Dziębowska, s. 156–193. Wznowienie w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac pod red. L. Bielawskiego. Kraków: PWM 1973, s. 570–615.
- 1972 *Ze studiów nad folklorem muzycznym Wielkopolski*. Kraków: PWM.
- 1973 *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac Jadwigi i Marianna Sobieskich pod redakcją Ludwika Bielawskiego. Kraków: PWM (tamże bibliografia).
- 1982 *Polski folklor muzyczny*. Cz. I. Materiały do nauczania, 137 s.; cz. II. Przykłady muzyczne, 75 s., nuty. Warszawa: Centralny Ośrodek Pedagogiczny Szkolnictwa Artystycznego.
- Sobieski Marian
1955a *Wybór polskich pieśni ludowych*. T. 1–2. Kraków: PWM.
- 1955b *Pieśni ludowe Warmii i Mazur*. Kraków: PWM.
- 1961 *Oskar Kolberg jako kompozytor i folklorysta muzyczny*. W: *Pieśni ludu polskiego*. *Dziela Wszystkie Oskara Kolberga (DWOK)*, t. I, s. XLII–LVI.
- 1967 *Z zagadnień polskiego ludowego instrumentarium muzycznego (mazanki, serby, skrzypce)*. W: *Studia Hieronimo Feicht septuagenario dedicata*. Kraków: PWM, s. 24–36. Wznowienie w: J. M. Sobiescy: *Polska muzyka ludowa i jej problemy*. Wybór prac pod red. L. Bielawskiego. Kraków: PWM 1973, s. 153–166.
- Sokolowski Janusz
1994 *Polskojęzyczna świecka pieśń Suwalszczyzny*. Praca magisterska w Zakładzie Muzykologii Instytutu Historii Sztuki UAM w Poznaniu.
- Sokolowski Józef
2003 *Biłgorajska ty ziemię, ziemię moja miła*. *Pieśni ludowe z powiatu biłgorajskiego*. Biłgoraj.
- Staniszewski Andrzej, Tarnowska Beata (red.)
1998 *Folklor i pogramnica*. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Stęszewscy Zofia i Jan
1960 *Do genezy i chronologii rytmów mazurkowych w Polsce*. *Muzyka* nr 3, s. 8–14.
- Stęszewska Zofia
1980 *Zagadnienia muzyczne polskich tańców narodowych*. W: *Różne formy tańców polskich*, red. Irena Ostrowska. Warszawa: COMUK, s. 167–198.

- Stęszewski Jan
 1958 *O niektórych zasiegach i perspektywach badawczych muzyki ludowej północno-wschodniej Polski*. „Muzyka” nr 1-2, s. 128-132.
 1959-1960 *Morfologia rytmów mazurkowych na Mazowszu Polnym*. Studium analityczne. „Muzyka” 1959 nr 4, s. 147-159; 1960 nr 2, s. 29-53.
 1964 *Pieśni kurpiowskie w twórczości Karola Szymanowskiego*. W: Karol Szymanowski. *Pieśni kurpiowskie w twórczości Karola Szymanowskiego*. Księga sesji naukowej poświęconej twórczości Karola Szymanowskiego. Warszawa, s. 274-293.
 1965a *Chmielec*. Szkic problematyki etnomuzycznej wtku. „Muzyka” nr 1, s. 3-33.
 1965b *Problematyka historyczna pieśni kurpiowskich*. Dysertacja doktorska. Warszawa, IS PAN, maszynopis.
 1967a *Folklor muzyczny*. W: *Informator muzyki polskiej*, red. S. Śledziński. Kraków: PWM, s. 9-30.
 1967b *Marcina Mielczewskiego „Canzon prima a 2” na tle rękopisu Biblioteki Jagiellońskiej* sygn. 127/56. „Muzyka” nr 1, s. 27-36.
 1967c *Zagadnień wariabilności muzyki ludowej*. W: *Studia Hieronymo Feicht septuaguaris dedicata*. Kraków: PWM, s. 35-63.
 1973 *Uwagi o badaniu żywej tradycji polskich śpiewów religijnych*. W: *Stan badań nad muzyką religijną w kulturze polskiej*, red. Jerzy Pikułik. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
 1974a *Rzeczy, świadomości i nazwy w badaniach etnomuzycznych*. „Rocznik Historii Sztuki”, Wrocław, t. X, s. 39-55.
 1974b *Uwagi o etnomuzycznej regionalizacji Polski*. W: *Dyskurs o tradycji. Z zagadnień współczesnej kultury artystycznej w Polsce i ZSRR*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum, s. 323-348.
 1981 *Muzyka ludowa. Rola folkloru muzycznego w kulturze polskiej*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*, t. 2, red. Maria Biernacka, Maria Frankowska, Wanda Paprocka. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, Ossolineum, s. 264-267.
 1984 *Szeptany przedakt „Flisteraufakt” w polskiej muzyce ludowej i na tle porównawczym*. W: *Dzieło muzyczne. Teoria, historia, interpretacja*, red. Irena Poniatowska. Kraków: PWM.
 1994 *„Muzyka w muzyce” polskich kompozytorów od XVII do XX w. O cytowaniu ludowych melodii*. Poznań (maszynopis).
 Stęszewski Jan, Stockmann Doris (red.)
 1973 *Analyse und Klassifikation von Volksmelodien*. Kraków: PWM.
 Stoiński Stefan M.
 1964 *Pieśni żywieckie. Dodatek: Dudy żywieckie*. Kraków: PWM.
 Szabla Jan, Szurmiak-Bogucka Aleksandra
 2000 *Pieśni ludowe Sądeckiej*. Nowy Sącz: Sądecka Oficyna Wydawnicza Małopolskiego Centrum Kultury „Sokół”.
 Szachowski Tomasz
 1974 *Próba zastosowania metody pomiarowej do studiów nad manierą tempa rubato*. „Muzyka” nr 3, s. 63-75.
 Szalańska Anna
 1978 *Archiwum Fonograficzne im. Mariana Sobieskiego*. Informator. Współpraca Adam Wągrodzki. Warszawa: IS PAN.

- Szelka Paweł
 1982 *Narzędzia i instrumenty muzyczne z Kaszub i Kociewia*. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
 Szembek-Szeptycka Jadwiga
 1906 *Przyzniki do etnografii Wielkopolski*. „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, t. VIII, s. 1-139.
 Szembekówna Zofia
 1912 *Dałsze przyzniki do etnografii Wielkopolski*. „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, t. XII, s. 3-168.
 Szerszenowicz Jacek
 2002 *Folklorizm. W stronę postmodernizmu. W: Wokół kategorii narodowości, wielokulturowości i uniwersalizmu w muzyce polskiej*, red. Alicja Matracka-Kościełny. Warszawa-Pockowa Leśna: Związek Kompozytorów Polskich. Stowarzyszenie Ogród Sztuk i Nauk, s. 177-199.
 Szewera Tadeusz (red.)
 1983, 1985 *Śpiewnik łódzki*. T. 1-3. Łódź: Towarzystwo Przyjaciół Łodzi, Łódzki Dom Kultury.
 Szydłowska-Cegłowa Barbara
 1977 *Staropolskie nazewnictwo instrumentów muzycznych*. Wrocław: Ossolineum.
 Szymańska Janina
 2001 *Słowo śpiewane*. Warszawa: IS PAN.
 Szwejkowska Anna
 1985 *Polskie koledy i pastoralki*. Wybrała i opracowała... Kraków: PWM.
 1991 *Polska ballada ludowa*. Antologia. Kraków: PWM.
 Świątkowski Anna i Henryk
 1996 *Łowicka sztuka ludowa*. Warszawa: Centrum Animacji Kultury, Wojewódzki Dom Kultury w Skierniewicach.
 Trojanowicz Alicja
 1989 *Lamenty, rymowanki, zawołania w polskim folklorze muzycznym*. Łódź: Ludowy Instytut Muzyczny, Uniwersytet Łódzki.
 Tubaja Krystyna
 1995 *Ludowe instrumenty muzyczne*. W: *Sztuka ludowa Kaszubów. Przeszłość i teraźniejszość*, red. Wanda Szkulmowska. Bydgoszcz: Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, s. 83-92.
 Turek Krystyna
 1986 *Pieśni ludowe na Górnym Śląsku w XIX i początkach XX w. Charakterystyka poetycko-muzyczna źródeł*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
 1993 *Ludowe zwycięże, obrzędy i pieśni pogrzebowe na Górnym Śląsku*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
 1995 *Koledy górnośląskie. Wybór źródeł i opracowanie*. Katowice: Górnośląska Oficyna Wydawnicza.
 1997 *Górnośląskie pieśni ludowe*. Katowice: Górnośląska Oficyna Wydawnicza.
 2000 *Śląskie pieśni ludowe ze zbiorów rękopiśmiennych Stanisława Wallisa*. Katowice: Górnośląska Oficyna Wydawnicza.

- 2001 *Sylwetki zbieraczy i badaczy muzycznego folkloru Śląska*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- Vogel Benjamin
1980 *Instrumenty muzyczne w kulturze Królestwa Polskiego*. Kraków: PWM.
- Wasyłkowski Janusz (wybór i opracowanie)
1987 *Antologia piosenek lwowskiej ulicy*. Wrocław.
1990 *Nie ma jak Lwów. Spiewnik lwowski do 1939*. Warszawa: Fuga.
- Wawrzyńska-Wierciochowa Dionizja
1973 *Polska pieśń robotnicza*. Warszawa: Wyd. Związkowe CRZZ.
- Wędzicha Tadeusz
1991 *Pieśni ludowe z Krakowskiego*. Kraków: PWM.
- Wiechowicz Piotr
1978 *Pieśni ludowe z Krakowskiego*. Kraków: PWM.
- Wieczorkiewicz Bronisław
1971 *Warszawskie ballady podwórzowe. Pieśni i piosenki warszawskiej ulicy*. Opracowanie muzyczne Zygmunta Wiehlera. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Wielanek Stanisław
1994 *Szlagiery starej Warszawy. Śpiewnik andrusowski*. Warszawa: Wyd. Boston.
- Wilgostewicz-Wojtkowska Beata
1999 *Dom Tańca – poszukiwanie nowego sposobu kontynuacji tradycji ludowej*. „Czas Kultury”, Poznań, nr 1.
2000 *Między fonogramem a muzyką folkową – rozmowa z Piotrem Dahligiem*. „Czas Kultury”, Poznań, nr 4.
- Windakiewiczowa Helena
1897 *Rytmika muzyki polskiej ludowej*. „Wisła”, s. 716–737.
1900 *Chromatyka polskiej muzyki ludowej*. „Wiadomości Artystyczne”, nr 2–7.
1913 *Studia nad wierszem i zwrotką polskiej muzyki i pieśni ludowej*. „Rozprawy Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. 53. Kraków.
1926 *Wzory ludowej muzyki polskiej w mazurkach Fryderyka Chopina*. Kraków.
1933 *Pentatonika w muzyce polskiej ludowej*. „Kwartalnik Muzyczny” nr 17–18.
- Wiora Walter
1958 *Der Untergang des Volksliedes und sein zweites Dasein*. „Musikalisches Schriften”, t. 7. Kassel.
- Wolostuk Włodzimierz
1999 *Kanony niedzielne ośmiu tonów*. Lublin: Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmińska.
- Wozaczyńska Antonina
1956 *Pieśni kurpiowskie. Ich struktura i charakterystyka w świetle zbiorów W. Skierkowskiego*. Wrocław: Ossolineum.
- Woźniak Jolanta
1981 *Polski folklor muzyczny*. Gdańsk: Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna. II wyd. 1995.

- Wójciewicz Elżbieta, Adamowski Jan, Michalec Anna
2001 *O łobie, ziemię naszą. Opowieść o Zespole Ludowym z Wólki Kątnej z wyborem pieśni*. Lublin: Markuszowski Towarzystwo Regionalne.
- Wróbel Ewa
2001 *Folklor a muzyka środowisk młodzieżowych w Polsce lat dziewięćdziesiątych*. „Muzyka” nr 3, s. 27–38.
- Wyżykowski Stanisław
2000 *Lirnik z Haczowa*. Krosno: Nonparel.
- Zakrzewski Bogdan
1970 *Pieśni ludu śląskiego ze zbiorów rękopiśmiennych Józefa Lompy*. Wrocław: Instytut Śląski w Opolu.
- Zejszner Ludwik
1845 *Pieśni ludu Podhalan, czyli Górali Tatrowych Polskich*. Warszawa: Biblioteka Warszawska.
- Zeyland Maria
1991 *Budownictwo instrumentów dętych w Polsce do 1939 roku*. Dysertacja doktorska. Warszawa, IS PAN, maszynopis.
- Zoła Antoni
2003 *Melodyka śpiewów religijnych w Polsce*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski. Żerańska-Kominek Sławomira
- 1990 *Muzyka w przemianach tradycji etnicznej Litwinów w Polsce*. W: *Kultura muzyczna mniejszości narodowych w Polsce: Litwini, Białorusini, Ukraińcy*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Instytut Gospodarki Przemysłowej, s. 15–97.
- 1995 *Muzyka w kulturze. Wprowadzenie do etnomuzykologii*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Żmizdański Jakub
2000 *Folk przeciw kiczowi – rozmowa z Janem Słeszewskim*. „Czas Kultury” nr 4.
2002 *Do jakich prowadzi źródła? O poszukiwaniach prawdy brzmienia*. „Czas Kultury” nr 4.